

Ανάφη

ΓΙΑ ΛΙΓΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΛΕΚΤΟΥΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ANNA A. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

Σαν βγεις στον πηγαιμό για την Ανάφη,
-είτε το εύχεται είτε όχι-
είναι μακρὺς ο δρόμος...

Ετσι θα μπορούσε, κατά παράφραση του πασίγνωστου ποιήματος του Καβάφη, να ξεκινάει η εξιστόρηση του ταξιδιού για την Ανάφη.

Ένα ταξίδι που από τον Πειραιά, μετά τις προσεγγίσεις στα μισά κυκλαδονήσια, μπορεί να διαρκέσει από 14-17 ώρες. Αν συνυπολογίσουμε και τις 7 περίπου ώρες από Θεσσαλονίκη προς Πειραιά, τότε μας χωρίζει από την Ανάφη ένα 24ωρο! Ακόμα και στο πιο απόμακρο σημείο της υδρογείου θα φτάναμε γρηγορότερα. Για να κερδίσουμε λοιπόν χρόνο, αποφασίζουμε ν' ακολουθήσουμε τα χνάρια του Σαββόπουλου και να ταξιδέψουμε "με αεροπλάνα και βαπόρια". Όταν στις 21:30 πατάμε επί τέλους το πόδι μας στην προβλήτα της Ανάφης διαπιστώνω, ότι από τη στιγμή που εγκαταλείψαμε το σπίτι μας, έχουν μεσολαβήσει 14 ώρες ακριβώς!

- Κερδίσαμε 10 ολόκληρες ώρες, λέει ενθουσιασμένη η Άννα και, υποτίθεται, ότι πρέπει να συμερισιτώ τον ενθουσιασμό της.

Αποβιβαζόμαστε λοιπόν στην Ανάφη, περίπου 70 επιβάτες, κυρίως Γάλλοι και Γερμανοί, μερικοί Αμερικανοί και οι υπόλοιποι ντόπιοι. Οι μόνοι, μη ντόπιοι, Έλληνες είμαστε πιθανότατα εμείς και μια ακόμα οικογένεια. Είναι Σάββατο 29 Μαΐου, η πρώτη μέρα του τριήμερου του Αγ. Πνεύματος. Την ίδια αυτή μέρα, έχουν καταφθάσει στο νησί της Σαντορίνης κάποιες χιλιάδες επισκεπτών από κάθε σημείο του πλανήτη. Θα μου πείτε βέβαια, πως η Σαντορίνη είναι περίπου ο "ομφαλός της γης", ένα από τα πιο διάσημα και πολυφωτογραφημένα σημεία του πλανήτη. Δεν αντιλέγω. Μου φαίνεται όμως παράλογα υπερβολικό να διακινούνται σ' έναν τόπο, μέσα σε μια μόνον ημέρα, τόσες χιλιάδες άνθρωποι ενώ λίγα μίλια μακρύτερα να φτάνουν σε διάστημα μιας εβδομάδας μερικές δεκάδες ή - σε περιόδους αιχμής - κάποιες εκατοντάδες ταλαιπωρη-

► Ο περίτεχνος ναός του Αγ. Σπυρίδωνα ο μοναδικός στην Ανάφη με τόσο περίπλοκη αρχιτεκτονική.

▼ Το μικρό κοιμητήριο στα βόρεια του χωριού, μια οθόλευκη ειρηνική γωνιά στο γυμνό τοπίο που την περιβάλλει.

μένων επισκεπτών. Είναι άραγε τόσο πρακτικά αδύνατο να δρομολογηθεί ένα τοπικό μεταφορικό μέσο από Σαντορίνη προς Ανάφη ώστε να μπορούν καθημερινά να έχουν πρόσβαση στο νησί κάποιοι εραστές της ηρεμίας και της γαλήνης;

Χαμογελαστός και πληθωρικός ο Πρόεδρος της Ανάφης **Ιάκωβος Ρούσσος** μας καλωσορίζει στο νησί του. Κάποιοι επισκέπτες παραμένουν στα ενοικιαζόμενα δωμάτια του μικρού συνοικισμού του λιμανιού. Οι υπόλοιποι προωθούνται στο **Κλεισίδι** - τον δεύτερο μικρό συνοικισμό - ή, όπως εμείς, στη **Χώρα**, όπου

Ο μπάμπια-Λάμπρος Χάλαρης έχει πάψει πια να δουλεύει το παλιό του ελαιοτριβείο, εξακολουθεί ωστόσο να ασχολείται με τις κυψέλες του.

φτάνουμε σε μερικά λεπτά με το κοινοτικό λεωφορείο της Ανάφης. Η σύζυγος του Προέδρου και η κόρη του μας τακτοποιούν σ' ένα από τα ενοικιαζόμενα δωμάτια της οικογένειας και μας εύχονται "καλή ξεκούραση". Μας είναι απαραίτητη, όπως άλλωστε κι ένα καλό δείπνο. Τριάντα περίπου μέτρα από το δωμάτιό μας περνάει ο κεντρικός πεζόδρομος, που διασχίζει από Ανατολή προς Δύση τη Χώρα της Ανάφης. Ανηφορίζουμε για ένα δίλεπτο και βρισκόμαστε μπροστά στο εστιατόριο - καφέ "Ανάφη", που από το 1989 λειτουργεί με τη φροντίδα της **Αλεξάνδρας Ρινάκη** και του συζύγου της **Νεόφυτου**.

Το σημείο έχει ανεμπόδιση θέα προς το χαμηλότερο τμήμα της Χώρας και το Αιγαίο, όπου διακρίνονται αμυδρά οι όγκοι κάποιων νησιδών. Είναι όμως εκτεθειμένο σ' έναν δυνατό γαριμπή που μας υποχρεώνει ν' αποσυρθούμε στο εσωτερικό.

Ντόπιο κατοικάκι φούρνου, γίδα κοκκινιστή, εξαιρετικό σαγανάκι με τυρί Ανάφης και ντοματοσαλάτα με πικάντικη κάππαρα, είναι μια πρώτη επαφή με τις αναφιώτικες λιχουδιές.

Αργότερα στο δωμάτιό μας επικρατεί ησυχία. Ακούγεται μόνον το βογγητό του ανέμου, ήχος τόσο αυθεντικός και ευχάριστος.

ΠΡΩΤΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Στις εξήμιση το πρωί αγναντεύω από το ταρατσάκι τουωματίου το Αιγαίο με τις νησιδες του, ρουφάω ηδονικά τον πρώτο πρωινό καφέ και παρακολουθώ τις ηλιαχτίδες πάνω απ' το κεφάλι μου να παίζουν με τα σύννεφα. Ο ξενύχτης γαριμπής δεν το βάζει κάτω, επιμένει και στο ξεκίνημα της μέρας.

Στο πίσω μέρος της Χώρας, ορθώνεται ένας παλιός ανεμόμυλος και, λίγο βορειότερα, το μικρό κοιμητήριο του χωριού, που με τα ολόλευκα εκκλησιάκια και το φράκτη δημιουργεί μια εικόνα πολύ ειρηνική. Καθώς περιδιαβαίνουμε πάνω από τον ανεμόμυλο ακούγεται ήχος ρυθμικός. Είναι ο μπάμπια-**Λάμπρος Χάλαρης**, που τούτη την πρωινή ώρα της Κυριακής κατασκευάζει καινούργια πλαίσια για τις κερήθρες του.

- Είμαστε περήφανοι για την ποιότητα του μελιού μας, λέει ο μπάριμπα-Λάμπρος, τόσο του ανθόμελου όσο και του θυμαρίσιου, που βγαίνει λίγο αργότερα.

Το εργατήρι του είναι μικρό και γεμάτο από μηχανήματα ελαιοτριβείου.

- Ναι, αυτό ήταν κάποτε ένα παλιό λιοτριβί, που έβγαζε λάδι πολύ καλό με τρόπο παραδοσιακό. Υπήρχαν κι άλλα λιοτριβία και σε καλή χρονιά έβγαζε το νησί 25-30 τόνους λάδι. Σήμερα δεν απόμεινε κανένα και όσοι συνεχίζουν ακόμα να βγάζουν λάδι, τρέχουν σε λιοτριβία άλλων νησιών.

Λίγη ώρα αργότερα στο ταβερνάκι της Αλεξάνδρας έχουμε για πρωινό ομελέτα με αναφιώτικα αυγά και βέβαια το θαυμάσιο σαγανάκι. Με το φως της μέρας έχουμε τη δυνατότητα να εκτιμήσουμε την κορυφαία θέα προς το Αιγαίο αλλά και να προσδιορίσουμε τη θέση και τον όγκο των νησίδων. Απέναντί μας λοιπόν στα ΝΑ εξέχουν με ύψος μόλις 30μ. από την επιφάνεια της θάλασσας δύο γειτονικές νησιδούλες. Το όνομά τους είναι "Φτενά", εξαιτίας του μικρού ύψους και του όγκου τους.

Είναι οι πλησιέστερες προς την Ανάφη και απέχουν από την προκυμαία του Αγ. Νικολάου 4 χλμ. Πίσω στην ίδια ευθεία, και σε απόσταση 8,5 χλμ. από το λιμάνι, ορθώνεται, πολύ πιο ογκώδης, η "**Παχειά** ή **Αναφόπουλο**", με μέγιστο ύψος 212 μ. Ανατολικότερα ακόμη, με ύψος 125 μ. και σε απόσταση 12 χλμ. από την Ανάφη, προβάλλει η "**Μακρού**", που με το χαρακτηριστικό μακρόστενό της σχήμα, δικαιολογεί απόλυτα την ονομασία της.

- Κάποτε στα χρόνια της Κατοχής ζούσαν τσομπάνοι στην Παχειά, λέει δίπλα μας ο **Κυριάκος Αντωνιάδης**. Σήμερα ζουν μόνον μερικά αγριοκάτσικα.

Θαλερός και ακμαίος στα 90 του, ο μπάριμπα-Κυριάκος χρημάτισε κάποτε Πρόεδρος της Ανάφης και για 55 χρόνια μαγαζάτορας του καφενείου, που σήμερα στεγάζει την ταβέρνα της Αλεξάνδρας. Καταγόμενος από πατέρα Κύπριο αλλά γεννημένος στην Ανάφη έχει πολλά να μας πει για την νεότερη ιστορία του νησιού με τα 5500 γιδοπροβάτα, τα 150 βόδια, τα άφθονα σύκα και το λάδι, το κρασί και τα αμπέλια, το μέλι, το σπύρι, το κριθάρι και τη φάβα.

Ένα ζευγάρι ξένων επισκεπτών έχει επιλέξει το μπαλκόνι της Αλεξάνδρας για το γεύμα του. Με τέτοια θέα η ευχή "Καλή όρεξη" μοιάζει περιττή.

- Χάρη στα πλούσια νερά της και τη φιλοπονία των κατοίκων της ήταν πραγματική "Γη της επαγγελίας" η Ανάφη, νησί κατ' εξοχήν μελισσοκομικό, γεωργικό και κτηνοτροφικό που δεν πείνασε ποτέ. Είχε και πολύ καλούς μαστόρους το νησί εδώ και αιώνες. Άλλωστε σας είναι

μα της άκρη υπάρχει Καφέ, όμορφο οίκημα με ενοικιαζόμενα δωμάτια και μικρός χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων. Στο δυτικό άκρο της πλατείας στέκει ερειπωμένος ένας παλιός ανεμόμυλος και δίπλα του το εκκλησάκι του Αγ. Αθανασίου. Από το σημείο αυτό η θέα

- ▼ Το μικρό καφέ - μπαράκι "Γλῆρος" ένα μοναδικό μπαρλόκι στο Αιγαίο για απίστευτα γαλήνιες στιγμές.
- ▶ Πόρτα, αυλόθυρα και γλῆστρα. Γαλάζιες πινελιές στο απόλυτο λευκό.
- ▶ Στην κυριαρχία του λευκού και του γαλάζιου παρεμβάλλονται γοητευτικά το μικρό κόκκινο γαρυφαλλό και το έντονο πορφυρό της μπουκαμβίλιας.

οπωσδήποτε γνωστά τα "Αναφιώτικα", κάτω απ' την Ακρόπολη.

Λίγο αργότερα ο γέροντας συννεφιάζει, αναθυμάται τα σκοτεινά χρόνια του μεσοπολέμου, τότε που η Ανάφη λόγω της θέσης της αποτέλεσε τόπο εξορίας πολιτικών κρατουμένων αλλά και τόπο φυλακής καταδίκων του κοινού ποινικού δικαίου. Ακούγεται η καμπάνα της εκκλησίας του πολιούχου Αγ. Νικολάου. Ακολουθώντας τον κεντρικό δρομίσκο φτάνουμε σε δύο λεπτά στην ομώνυμη πλατεία. Στη σύντομη διαδρομή μας περνάμε μπροστά από το λιλιπούτειο καφεενεδάκι "Γλῆρος", που τα ελάχιστα τραπεζάκια του είναι διάσπαρτα σε μικροσκοπικά "ιδιωτικά" μπαλκονάκια με απόλυτη θέα στο πέλαγος.

Στα κέντρο της όμορφης πλατειούλας δεσπόζει λιτό Μνημείο πεσόντων Αναφιωτών, ενώ στη

προς τη Σαντορίνη είναι ανεμπόδιση.

Τελειώνει η λειτουργία, οι Αναφιώτες κι οι Αναφιώτισσες βγαίνουν από την εκκλησία φορώντας τα καλά τους, ανταλλάσσουν εγγάρδιους χαιρετισμούς.

Πίσω από την εκκλησία του Αγ. Νικολάου δεσπόζει ο όγκος του καφεκίτρινου βράχου με τα υπολείμματα του κάστρου. Παίρνουμε ν' ανηφορίζουμε τα στενά σοκάκια, που ελίσσονται ανάμεσα σε χαμηλά σπιτάκια και αυλές. Λίγο πριν φτάσουμε στο κάστρο, συναντάμε μπροστά στο φουρνάκι της την μοναδική Αθηνά της Ανάφης, την κυρά-**Αθηνά Χάλαση**. Εκεί δίπλα είναι το εκκλησάκι της Αγ. Θεοδώρας, μετά σκαλοπατάκια και στην κορυφή το εκκλησάκι του **Αϊ-Γιώργη**, δωρεά της Μαρίας Καλογύρου από το 1971.

Τα ίχνη της οχύρωσης που διασώζονται

σήμερα είναι πολύ φτωχά και δίνουν αμυδρή μόνον εικόνα της αρχικής μορφής του κάστρου. Σύμφωνα με την αρχαιολόγο **Αγγελική Μητσάνη**, ⁽¹⁾ "στην οικοδομική δραστηριότητα της πρώτης περιόδου της ενετικής επικυριαρχίας στην Ανάφη, την εποχή των Foscolo, (1207-1269), φαίνεται ότι οφείλεται η αρχική οχύρωση και κατοίκηση του λόφου πάνω στον οποίο απλώνεται σήμερα ο οικισμός της Χώρας". Από το υψόμετρο των 250 μέτρων και την κορυφή του κάστρου η θέα είναι μοναδική προς κάθε σημείο του ορίζοντα. Όλη η Χώρα εκτείνεται κάτω από τα πόδια μας με εναλλασσόμενα θολωτά και οριζόντια επίπεδα που είναι οι στέγες των σπιτιών.

Ανάμεσά τους παρεμβάλλονται τα χαρακτηριστικά μπλε πορτοπαράθυρα, που είναι το μοναδικό χρώμα που χρησιμοποιείται εκτός από το άσπρο. Κατηφορίζουμε ακολουθώντας ένα άλλο στενάκι στα ανατολικά.

Έξω από το σπιτάκι του μας καλημερίζει ένας ηλικιωμένος.

- Το κάστρο εδώ το χτίσαν οι παλιοί για να προφυλαχτούν απ' τους κουρσάρους. Και ξέρετε τι όπλο είχαν εφεύρει και τους ρίχναν στα κεφάλια; Πήλινα κιούπια γεμάτα μέλισσες! Κατηφορίζουμε σκαλοπατάκια, περνάμε από σοκάκι σε σοκάκι, ειπ' ένας μικρός συναρπαστικός λαβύρινθος. Είναι στιγμές που πιστεύουμε πως έχουμε φτάσει σε αδιέξοδο, μα

πάντα υπάρχει μια στενή κι απίθανη δίοδος, που μας οδηγεί σ' άλλο στενάκι. Και παντού σπιτάκια με το απαραίτητο κολουροκωνικό φουρνάκι στις αυλές τους. Άλλα σπιτάκια είναι θολοσκέπαστα και άλλα με επίπεδη σκεπή, μια διαρκής εναλλαγή ανάμεσα σε αυστηρές ευθείες γραμμές και σε γλυκύτερες καμπύλες. Ανεξάρτητα όμως από τον τρόπο κατασκευής τους όλα είναι γραφικότερα και στη μεγάλη τους πλειοψηφία - τουλάχιστον τα παλιά - με διαστάσεις σεμνές, προσαρμοσμένες στον περιορισμένο διαθέσιμο χώρο του τόπου και στις απολύτως απαραίτητες λειτουργικές ανάγκες των ενοίκων τους.

Μια συμπαθέστατη κυρούλα λιάζεται στην αυλή της, δίπλα στο φουρνάκι της.

- Κάθε πότε καις το φούρο; τη ρωτάω.

- ◀ Μπροστά στο φουρνάκι της η κυρά-Αθηνά Χάλαρη, η μοναδική Αθηνά σ' όλη την Ανάφη. Στο βάθος διακρίνεται ακνά ο όγκος του Κάλαμου.
- ◀ Παλιός ανεμόμυλος, ταπεινό σπιτάκι και το εκκλησιάκι του Αγ. Αθανασίου, στο δυτικό τμήμα της πλατείας του Αγ. Νικολαίου. (Κάτω)
- ▶ Ανηφορίζοντας για το εκκλησιάκι του Αγ. Γεωργίου, στο κάστρο της Χώρας.

Ξεδίπλωμα από λευκές επίπεδες και θολωτές σκεπές με φόντο το Αιγαίο.

- Τώρα τα "φουρνιά" ανάβουν μόνο τη Λαμπρή. Άντε πού και πού να τ' ανάψει και κανένας μερακλής, να φάει νόστιμο φαγάκι, λέει η κυρά-Μαρία. Στις μέρες μου ανάβαν συνέχεια τα φουρνιά.

- Έλα να σου βγάλω κυρά-Μαρία μια φωτογραφία με το φουρνάκι σου, της λέει η Άννα.

- Πώς να με βγάλεις κόρη μου με τα ρούχα που

δύο, ο Άγιος Νικόλαος και η Κοίμηση της Θεοτόκου, οι μεγαλύτερες και ίσως οι παλαιότερες, στεγάζονται με ένα σταυροθόλιο, που εξωτερικά έχει τη μορφή διασταυρούμενων ισούψών καμαρών. Εκεί δίπλα είναι και η Κοινότητα Ανάφης και μισό λεπτό αργότερα εμφανίζεται το Δημοτικό Σχολείο, ο κεντρικός δρόμος της Χώρας, ο φούρνος, το παντο-

◀ Συμπαθητική Αναφιώτισσα κυρούλα σ' ένα στενάκι του οικισμού. Εικόνα καθημερινή και οικεία.

▲ Οι μικρές νησίδες "Φτενά" και πιο πίσω η ογκώδης "Παχειά" ή "Αναφόπουλο".

◀ Σε κάθε διαθέσιμο χώρο ρουλούδια, που κοσμούν με την πολύχρωμη παρουσία τους το λευκό και το γαλάζιο.

φοράω;

Λίγο πιο κάτω περνάμε μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπου με το ωραίο καμπαναριό της. Οι εκκλησίες ενσωματωμένες στον οικισμό της Χώρας δεν ξεχωρίζουν από τα σπίτια παρά μόνον από τα απλά τοξωτά καμπαναριά τους, καθώς όλες είναι σχεδόν ίδιες, μονόχρωμες καμαρουσκέπαυτες. Μόνον

πωλείο, η μικρή ψησταριά, το μπαράκι, το δωμάτιό μας και, μερικές δεκάδες μέτρα πιο κάτω, δύο ταβερνάκια. Όλα σε απόσταση αναπνοής, με μοναδικό και υγιέστατο μεταφορικό μέσο τα πόδια των ανθρώπων.

Κάποτε βέβαια δεν υπήρχαν καθόλου δρόμοι στο νησί. Ακόμη και το 1978 ένας ανώνυμος επισκέπτης έγραφε στο χειρόγραφο ημερολό-

γινό του: "μερικοί αγωγιάτες με τα πέντε υποζύγια είναι τα μόνα μεταφορικά μέσα στο νησί. Ένα μονοπάτι, στην αρχή πλατύσκαλο, ύστερα ανηφορικό με καλοστρωμένα γυρίσματα θα μας έφερε σε μισή ώρα με τα πόδια στη Χώρα. Έτσι όπως τη βλέπεις από χαμηλά, στη λοφογραμμιά ψηλά μια σειρά τα σπιτάκια θαρρείς και η τρίτη διάσταση του βόθρου έχει εκλείψει. Σαν κορώνα στολίζουν τον βράχο και η γη με τον ουρανό χωρίζονται με την άσπρη τούτη αρχι-τεκτονική ταινία".

Σήμερα η Χώρα της Ανάφης, εκτός από την ασφάλτινη σύνδεσή της με το λιμάνι, έχει απο-

κτήσει και τον περιφερειακό της δρόμο, που, ξεκινώντας βόρεια της Χώρας, συνεχίζει δυτικά κάτω από την πλατεία, κυκλώνει με νότια κατεύθυνση τα χαμηλότερα τμήματα του οικισμού και καταλήγει πάλι ανατολικά. Μ' αυτό τον τρόπο έχει κάποιος μέσα σε λίγα λεπτά μια συνολική εικόνα του οικισμού, είναι όμως προτιμότερο να αποκτήσει αυτή την εμπειρία με τα πόδια, αφού έτσι θα γνωρίσει τη Χώρα σε όλες τις συναρπαστικές της λεπτομέρειες.

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Με έναν γοητευτικό μύθο συνδέεται η ονομασία της Ανάφης, που έμεινε αναλλοίωτη από την αρχαιότητα ως σήμερα (2). Σύμφωνα λοιπόν μ' αυτόν, όταν οι Αργοναύτες επέστρεφαν από την Κολχίδα στο Αιγαίο συνάντησαν, μια νύχτα κατασκότεινη, σφοδρή κακοκαιρία. Τότε ο Ιάσωνας επικαλέστηκε τη βοήθεια του Απόλλωνα κι εκείνος με το χρυσό του τόξο έριξε ένα βέλος φωτεινό. Από τη λάμψη του βέλους του (την "αίγλη") "αναφάνηκε" μέσα στο φουρτουνιασμένο πέλαγος ένα νησί.

◀ **Αν και είναι ... "4 Χ 4", γι' αυτόν δεν απαγορεύεται να κυκλοφορεί στους δρομίσκους της Ανάφης.**

▼ **Στολισμένο με λουλουδία το ταρατσάκι του Προέδρου μας προσφέρει κάθε πρωί ιδανικό χώρο για καφεδάκι και θέα στο Αιγαίο.**

Εκεί κατάφεραν ν' αράξουν οι Αργοναύτες και από ευγνωμοσύνη προς το Θεό ίδρυσαν βωμό. Για τη σωτήρια "αίγλη" (λάμψη του) ο θεός λατρεύτηκε από τότε στον τόπο ως "**Αιγλήτης Απόλλων**" και στο νησί που "**αναφάνηκε**" από το πέλαγος δόθηκε το όνομα **Ανάφη**. Με αφορμή αυτόν τον ωραίο μύθο της Ανάφης, ο **Μανώλης Γλέζος** παρατηρεί, ότι "*η Ελλάδα έχει τη μεγαλύτερη μυθολογική φαρέτρα από οποιαδήποτε άλλη χώρα και ο μυθολογικός της*

▲ Μια από τις μεγάλες μελλοτικές ελπίδες του νησιού είναι τα νέα παιδιά, που σε Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο ξεπερνούν τους 40 μαθητές.

- ▶ Εικόνες από τη Χώρα στην Ανάφη.
- ▶ Ο Ιάκωβος Ρούσσος, Πρόεδρος της Κοινότητας Ανάφης, καίει το φουρνί του, που σε λίγο θα φιλοξενήσει στην καυτή αγκαλιά του το υπέροχο ντόπιο κατσιάκι.

◀ Λευκό, γαλάζιο, μια μικρή μπουγάδα και μερικές χρωματιστές πινακίδες από λίγα ρουθούδια.

πλούτος εμπνέει και θα εμπνέει συγγραφείς και καλλιτέχνες απ' όλες τις χώρες".

Πάνω από τα ΝΑ παράλια του νησιού, σε υψόμ. 327μ. βρίσκεται ο εντυπωσιακός λόφος "Καστέλλι", με την χαρακτηριστική οξυγώνια κορυφή του. Εκεί ιδρύθηκε η αρχαία πόλη της Ανάφης, που πιθανότατα αποικήθηκε από Δωριείς κατά τον 8ο π.Χ. αιώνα, όπως και η γειτονική Θήρα. Αν και δωρική αποικία όμως, η Ανάφη αποτέλεσε μέλος της Αθηναϊκής συμμαχίας. Κατά την Ελληνιστική εποχή (μετά το 300 π.Χ) το νησί κόβει δικό του νόμισμα με την

▲ Η περίφημη μαρμάρινη σαρκοφάγος με τις γλυπτές παραστάσεις, όπως παραμένει ακόμη έξω από την "Παναγία στο Δοκάρι".

▼ Επιτύμβια γλυπτά των ρωμαϊκών χρόνων, ανδρικά και γυναικεία. Πολλά απ' αυτά σώζονται σε καλή κατάσταση και αποδίδουν τα ενταφιασθέντα πρόσωπα.

(Φωτ. Αρχείο Μαργαρίτας Καθογεροπούλου)

κεφαλή του Απόλλωνα Αιγλήτη στη μία όψη και κρατήρα με μέλισσα στην άλλη, που συμβολίζει από τότε την μεγάλη μελισσοκομική παράδοση που διατηρείται ως σήμερα.

Για την πεζοπορική επίσκεψη στο Καστέλλι υπάρχει σχετική πινακίδα με μονοπάτι πάνω στο ασφάλτινο οδικό δίκτυο του νότιου τμήματος του νησιού. Η πινακίδα απέχει 5,1 χλμ. από τη Χώρα και η ανάβαση ως την κορυφή του λόφου, όπου σώζονται ερείπια οικοδομημάτων και τείχους, διαρκεί από 30-40'. Στη διάρκεια της διαδρομής και στην ΝΑ πλαγιά του λόφου συναντάμε το νεκροταφείο της πόλης, όπου έχουν ευρεθεί μεγάλοι υπόσκαφοι θάλαμοι με είσοδο και λιθοκτιστή κλίμακα που οδηγεί στο εσωτερικό τους. Βρέθηκαν επίσης ταφικά μνημεία κοσμημένα με μαρμάρινα αγάλματα ή προτομές ανδρών και γυναικών, που μεταφέρθηκαν με μεγάλες δυσκολίες από τη θέση αυτή ως τη Χώρα, όπου εκτίθενται σε μικρό χώρο που παραχώρησε η Κοινότητα Ανάφης.

Εντυπωσιακή είναι και η κατασκευασμένη από λευκό μάρμαρο ογκώδης σαρκοφάγος που εξακολουθεί να βρίσκεται δίπλα στο ναύσικο της **"Παναγίας στο Δοκάρι"**. Στις τέσσερις πλευρές της είναι κοσμημένη με ανάγλυφες παραστάσεις Γρυπών, Ερωτιδέων, Σειρήνας, Βελερεφόντη και Πήγασου, ενώ το αετωματικής μορφής κάλυμμα φέρει ανάγλυφο φολιδωτό κόσμημα. Μια άλλη παρόμοια σαρκοφάγος από την Ανάφη, κοσμημένη με ανάγλυφους ερωτιδέες, βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας. Ο μνημειακός χαρακτήρας των τάφων και η έκταση του νεκροταφείου, καθώς και το πλήθος των επιτύμβιων γλυπτών φανερώνουν, ότι η πόλη βρισκόταν σε μεγάλη ακμή κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους.

Νοτιότερα από το Καστέλλι, στο όρμο **"Καταλυμάτσα"**, βρίσκεται το επίγειο της αρχαίας πόλης. Εδώ υπήρχε μια μικρή συνοικία, της οποίας τα ερείπια είναι ορατά σε μεγάλη έκταση, ενώ διάσπαρτα είναι τα μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη καθώς και το υπόλοιπο οικοδομικό υλικό από ντόπιο λίθο.

Για να ολοκληρώσουμε την ιστορική μας αναφορά στην Ανάφη, πρέπει να προσθέσουμε, ότι το νησί υπαγόταν ως τον 12ο αιώνα στο Βυζάντιο. Μετά μετονομάστηκε σε **Νάμφιο** (N amphio) και η κατοχή του πέρασε διαδοχικά

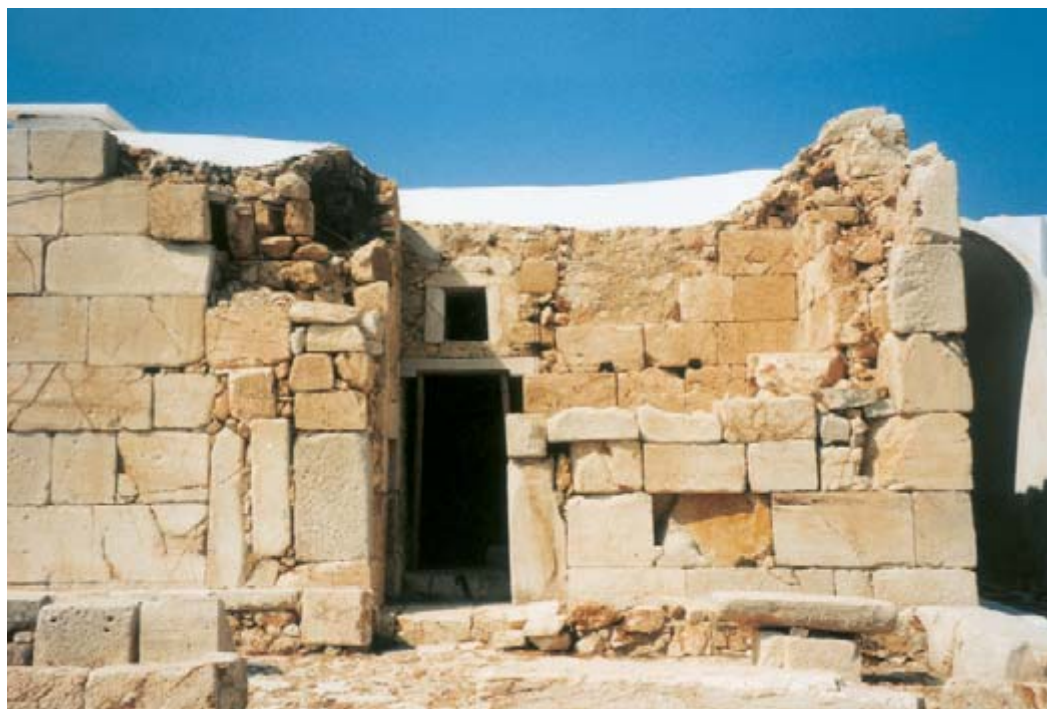
από διάφορους Ενετούς ή Βυζαντινούς ηγεμόνες, ως το 1537 που καταλήφθηκε από τον διαβόητο Τούρκο πειρατή **Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσσα**. Από τότε και ως τον 19ο αιώνα οι πληροφορίες που υπάρχουν για την Ανάφη βασίζονται σε κείμενα ξένων περιηγητών. Στη δεκαετία του 1840 πολλοί Αναφιώτες μάστορες μετανάστευσαν στην Αθήνα και πρωτοστάτησαν στα έργα οικοδόμησης της πρωτεύουσας και αναστήλωσης της Ακρόπολης, ενώ στη δεκαετία του 1860 δημιούργησαν τη γνωστή γραφική συνοικία της Πλάκας, **"Αναφιώτικα"**.

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΑΜΟΥ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΖΩΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ

Ακόμα και τη νύχτα ο όγκος του Κάλαμου είναι ορατός, το ασαφές του περιγράμμα διαγράφεται εχθρικό και απόκοσμο πάνω από τον σκοτεινό θαλασινό ορίζοντα. Με το φως της μέρας το τρομερό αυτό ακρωτήριο - βραχόβουνη αποκαλύπτεται σ' όλη του την άγρια ομορφιά και μεγαλοπρέπεια. Έτσι όπως ορθώνεται κάθετα, αδιάστατα θάλεγε κανείς, 461 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, αποτελεί ένα γεωλογικό παράδοξο, ένα συγκλονιστικό έξαρμα του εδάφους που αλλοιώνει βίαια προς τα ανατολικά το, κατά τα άλλα, τριγωνικό σχήμα της Ανάφης. Τον βράχο αυτό που, σύμφωνα με τη διατύπωση του Γάλλου περιηγητή **Τουρνεφόρ** που επισκέφτηκε το 1702 την Ανάφη αποτελεί **"έναν από τους φοβερότερους βράχους που υπάρχουν στον κόσμο"**, ξεκινάμε να γνωρίσουμε από κοντά. Στους πρόποδες του, και σε απόσταση 9 ασφάλτινων χιλιομέτρων από τη Χώρα, βρίσκεται η μονή της **Ζωοδόχου Πηγής** ή **Κάτω Καλαμιώτισσας**, χτισμένη στα ερείπια του ναού του Αιγλήτη Απόλλωνα.

Στη θέση αυτή κατέληγε η αρχαία **"Ιερά Οδός"** που ξεκινούσε από την ανατολική πλαγιά της πόλης στο Καστέλλι και είχε κατά μήκος της βωμούς και μνημεία, ενώ τμήματα του λιθόστρωτου είναι και σήμερα ορατά. Το ιερό του Απόλλωνα ⁽³⁾ οριζόταν από εντυπωσιακό περίβολο κατασκευασμένο ισοδομικά από ντόπιο λίθο (σιδερόπετρα), ο οποίος σώζεται σε μεγάλο ύψος και αποτελεί σήμερα τον περίβολο της

▲ Η πύλη του Ιερού του Απόλλωνα με την έξοχη ισοδομική τοικοποιία από ντόπιο λίθο.

▶ Ένα από τα πολλά αρχαία διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη γύρω από τον ναό του "Αιγλήτη" Απόλλωνα στην Μονή Ζωοδόχου Πηγής.

▶ Ένα τμήμα του τρούθλου του καθολικού της Μονής Ζωοδόχου Πηγής, προβάλλει στο πρώτο πρωινό φως πάνω από τα υπολείμματα της αρχαίας τείχισης με την εξαιρετική τοικοποιία. (Δεξιά σελίδα)

μονής.

Το αρχαίο οικοδομικό υλικό, καλοδοουλεμένοι πλίνθοι από μάρμαρο ή ντόπιο λίθο, χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή πολλών από τις σύγχρονες εγκαταστάσεις του μοναστηριού, όπου εντοιχίστηκαν και αρκετές επιγραφές. Στην αυλή του μοναστηριού αλλά και ολόγυρα σε μεγάλη έκταση υπάρχουν διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη: σπόνδυλοι κιόνων, κιονόκρανα και τριγλύφα.

Ως προς τη Μονή της Καλαμιώτισσας το καθο-

▲ Κεληλιά έξοχα κτισμένα στη Μονή της Ζωοδόχου Πηγής.

▶ Κωδωνοστάσιο και καθολικό της Μονής Ζωοδόχου Πηγής, ανάμεσα στα ερείπια του αρχαίου ναού.

▼ Η καθοσυνάτη κυρά-Καλλιόπη, μόνιμος κάτοικος δίπλα στα μνημεία της Ορθοδοξίας και της αρχαιότητας.

λικό της υψώνεται πάνω στα θεμέλια του αρχαίου ναού (4). Το ίδιο το καθολικό είναι ένας μονόχωρος τρουλαίος ναός με νεώτερο πολύτοξο καμπαναριό στη δυτική πρόσοψη.

Εσωτερικά διασώζεται ωραίο ζωγραφιστό και ξυλόγλυπτο τέμπλο του 19ου αιώνα. Οι περισσότερες εικόνες είναι έργα του Νικόλαου Καραβία από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα., ανάμεσα στις οποίες και η σαφώς πρωιμότερη εικόνα της Καλαμιώτισσας με την αργυρεπίχρωση επένδυση.

Εξαιτίας των πολυάριθμων επισκευών του ναού με δυσκολία προυδιορίζεται η εποχή της ανέγερσής του. Το βέβαιο είναι, ότι η μονή της Καλαμιώτισσας απέκτησε σταυροπηγιακά προνόμια επί πατριαρχίας Σωφρονίου (1774-1780).

Δίπλα στο μοναστήρι, σ' ένα ταπεινό σπιτάκι ζει ο βοσκός μπάριμπα-**Ματθαίος** με τη γυναίκα του **Καλλιόπη**. Δικό του είναι το σκληρό κατσικίσιο τυρί, που αποτελεί τη βάση για το τόσο νόστιμο σαγανάκι. Τους αποχαιρετάμε προς το παρόν με την υπόσχεση, ότι την τελευταία μέρα της παραμονής μας στο νησί θα περάσουμε να προμηθευτούμε μια ποσότητα από μέλι και τυρί.

ΣΤΟ ΚΛΕΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΠΑΡΑΛΙΕΣ

Πριν βγει ακόμα ο ήλιος, στον ουρανό, στη Χώρα και στο πέλαγο κυριαρχεί το γκριζο και το άσπρο. Ύστερα, καθώς ροδίζει η αυγή, τα χρώματα γλυκαίνουν, τα νησάκια απέναντι ξυπνούν, οι πρώτες σκιές παιχνιδίζουν ανάμεσα στις ολόαυπρες επιφάνειες. Σε κάποια τέτοια ξεκινήματα της μέρας τρέχουμε ν' ανεβούμε σε αντικρινούς λοφίσκους, να προλάβουμε το ξύπνημα της Χώρας. Άλλοτε πάλι κατηφορίζουμε προς το λιμάνι, υψώνουμε τα μάτια μας και βλέπουμε τη Χώρα να κρέμεται από πάνω μας, σαν μια λευκή ακανόνιστη γραμμική με φόντο το γαλάζιο.

Ανάμεσα στον όρμο του Αϊ-Νικόλα και τη Χώρα είναι σκαρφαλωμένο το **Κλεισίδι**, ένας μικρός συνοικισμός με ελάχιστα σπιτάκια και ξενώνες. Ο τόπος, αν κι είναι δίπλα στο λιμάνι, μοιάζει ξεκομμένος απ' το υπόλοιπο νησί, αφού ο δρόμος σταματάει εκεί. Είν' ένας ειδικός προορισμός για αναχωρητές και μνημόνους, που δεν θέλουν νάχουν γύρω τους τίποτε άλλο από το πράσινο της λοφοπλαγιάς, την παραμυθένια αμμουδιά και τον γαλάζιο ορι-

ζοντα του ανοιχτού πελάγου.

Το Κλεισίδι όμως διαθέτει και κάτι ακόμα, πολύ σημαντικό: τις γευστικές δημιουργίες της **Μαργαρίτας Καλογεροπούλου**, που τόσα μας είχε πει γι' αυτήν ο ειδικός για τα γαστρονομικά θέματα του περιοδικού, **Μιχάλης Ζευγούλας**. Την γνωρίζουμε ένα ηλιόλουστο μεσημέρι, την ώρα που ετοιμάζεται να κάψει το φουρνί της, που άλλοτε φιλοξενεί για ώρες πολλές στη θερμή αγκαλιά του το ντόπιο κασικάκι με τυρί και λαδορίγανη και άλλοτε ψήνει το υπέροχο ψωμί. Το ψωμί αυτό είτε είναι ζυμωτό με προζύμι και χρήση λευκού και κίτρινου αλευριού είτε είναι το ονομαζόμενο "ζαφοριστό", που παίρνει αυτή την ονομασία επειδή περιέχει "ζαφορά", τον κρόκο δηλαδή που είναι στις πλαγιές της Ανάβης αυτοφυής.

Η Μαργαρίτα δεν κρύβει τη χαρά της που μας γνωρίζει, άλλωστε είναι από καιρό συνδρομήτρια του περιοδικού. Θυμάται, ότι, όταν πριν 20 χρόνια ξεκίνησε την επιχειρηματική της δραστηριότητα με το εστιατόριο και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, η υποδομή που προϋπήρχε ήταν ελάχιστη. Ήταν τα χρόνια εκείνα, που οι πρώτοι επισκέπτες, Έλληνες και ξένοι, ανακάλυπταν ως τουριστικό προορισμό τους

► **Εδώ και 15 χρόνια σχεδόν το Κλεισίδι είναι η καλοκαιρινή πατρίδα του.**

► **Ο όρμος του Κλεισιδιού με ισχυρό γαρμπί, που κοσμεύει την αμμουδιά του με θεαματικά κύματα.**

▼ **Ο φούρνος της Μαργαρίτας στο Κλεισίδι δεν σταματάει να ψήνει ζυμωτό ψωμί ή ντόπιο κασικάκι.**

Η εξωτική ομορφιά αμμουδιά "Κατσούνι" δίπλα στο Κλεισίδι.

την Ανάφη.

Ακόμη νωρίτερα, το 1966, η Ανθρωπολόγος **Margaret Kenna** είχε συναντήσει στην Ανάφη συνθήκες, που σήμερα μοιάζουν πρωτόγονες. Όπως αναφέρει η ίδια:⁽⁵⁾ "Δεν υπήρχε ηλεκτρικό και η συλλογή του βρόχινου νερού γινόταν σε στέγες. Τρία τηλέφωνα λειτουργούσαν μόνο στο νησί, ένα στο σταθμό χωροφυλακής, ένα στο λιμάνι και ένα στο ταχυδρομείο. Προβλήματα κανονική δεν υπήρχε, υποχρεώνοντας το πλοίο της γραμμής να αγκυροβολεί ανοιχτά του λιμανιού και τους επιβάτες μαζί με τα εμπορεύματα να μεταπιβιβάζονται σε λάντζες για να φτάσουν στην ακτή. Αν οι άνεμοι ήταν ισχυροί, το πλοίο έδινε σήμα και συνέχιζε την πορεία του, δεν θα υπήρχε ταχυδρομείο και εφοδιασμός για εκείνη τη βδομάδα.

Λίγα χρόνια αργότερα, η ολοκλήρωση των βελτιώσεων του λιμανιού επέτρεψε την αποβίβαση επιβατών και φορτίων στην προβλήτα. Ολοένα και περισσότεροι τουρίστες, Έλληνες και ξένοι, έφθναν στο νησί. Το όνομα της Ανάφης άρχισε να κάνει την εμφάνισή του σε τουριστικούς οδηγούς, που τη χαρακτήριζαν "παρθένο νησί", με καταπληκτικές παραλίες στη νότια πλευρά του και άγρια τοπία.

Χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονταν πια την Ανάφη

κάθε χρόνο από το Μάιο ως τον Σεπτέμβριο, ενώ ορισμένοι προτιμούσαν να κατασκηνώσουν στις παραλίες, παρά να νοικιάζουν δωμάτιο, δημιουργώντας προβλήματα απορριμμάτων και υγιεινής". Και καταλήγει η Kenna: "Το νησί, που πίστευα τη δεκαετία του 1960 ότι θα εγκαταλειφθεί από τους κατοίκους του, είναι πια ένας ζωηρός και εύρωστος τόπος, με κάποια από τα δωμάτιά του να εμφανίζονται στο internet".

Οι πρώτες ευωδιές του ψωμιού της Μαργαρίτας αναδύονται ήδη από το φούρνο και γεμίζουν την ατμόσφαιρα, κάτι που δεν περνάει απαρατήρητο από τους πελάτες της, που αυτή την περίοδο είναι όλοι ξένοι.

- Πολλοί απ' αυτούς έχουν γίνει μόνιμοι επισκέπτες, λέει η οικοδέσποινα. Έρχονται εδώ κάθε καλοκαίρι, αρκετοί μάλιστα για 10-15 χρόνια. Για παράδειγμα, εκείνος ο μοναχικός στο ακριανό τραπεζάκι, έρχεται σχεδόν 15 χρόνια τώρα και μένει όλο το καλοκαίρι. Είναι ο **Christian**, ένας συμπαθέστατος Γερμανός, που, ανάμεσα στις άλλες του ιδιότητες, είναι και ζωγράφος. Κάθεται εκεί πάντα στο ίδιο τραπέζι. Το έχουμε ονομάσει "τραπεζάκι του Christian" και του το κρατάμε.

Με μια μπύρα μπροστά του ο Γερμανός - τι

άλλο θα μπορούσε να πίνει;- έχει ερυθρωπό απ' τον ήλιο χρώμα, ξέμπλεκα γένεια και μαλλιά. Ένα πολύχρωμο "πόντισο", περασμένο γύρω απ' το κεφάλι του, καλύπτει σαν μικρή κελεμπία το πάνω μέρος του αδύνατου κορμιού του και τον κάνει να μοιάζει με φιγούρα βγαλμένη από ταινία γουέστερν. Πού και πού ανάβει ένα τσιγάρο, πίνει μια γουλιά μπύρα και με μισόκλειστα μάτια αγναντεύει το πέλαγο. Κάποια στιγμή τελειώνει τη μπύρα του, φοράει ένα χαρτονένιο πλατύγυρο καπέλο που του δίνει όψη Μεξικάνου και αποχωρεί ήρεμα κρατώντας στο χέρι το αχώριστο καλάμι του. Τώρα στο τραπέζακι του μπορεί να καθίσει οποιοσδήποτε.

- Μένει σε υντόσακο, στη μικρή διπλανή ακτή "Κατσούνι", εξηγεί η Μαργαρίτα. Τον Αύγουστο, όταν ο κόσμος γίνεται υπερβολικός γι' αυτόν, ζητάει από έναν ψαρά και τον πηγαίνει για καναδιό εβδομάδες απέναντι στα Φτενά, όπου ζει σαν ερημίτης.

Στο μεταξύ, στο διάστημα των δύο τελευταίων ωρών, ο πρωινός γαρμπής έχει δυναμώσει. Ξεκίνησε από νωρίς σαν μια δροσερή αύρα και ήδη πρέπει να πλησιάζει τα 6 μποφόρ. Αλλεπάλληλα αφρισμένα κύματα καταλήγουν

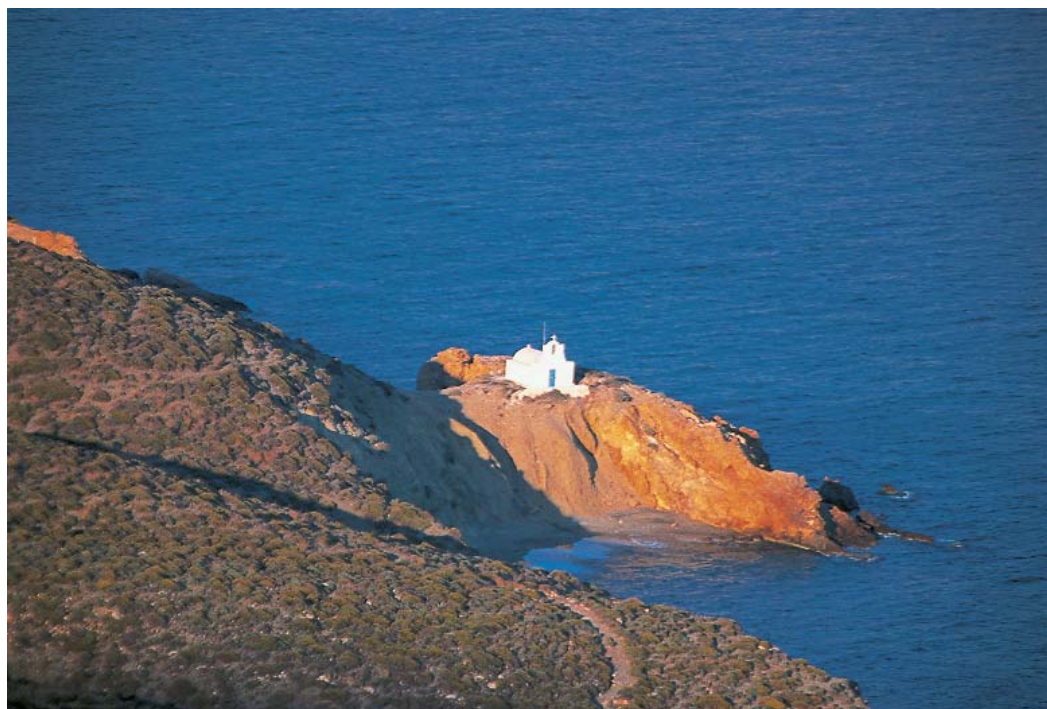
με ορμή στην άβαθη αμμουδιά του Κλεισιδιού, δημιουργώντας μια υπέροχη εικόνα ανένας κίνησης, που, τηρουμένων των αναλογιών, φέρνει έντονα στο νου εξωτικές εικόνες από νησιά του Ειρηνικού. Δεν είναι όμως μόνον η όραση που ευτυχεί μ' αυτό το θέαμα, είναι και ο υπέροχος ήχος των κυμάτων που ακούγεται συνεχώς "ευχάριστα στ' αντιά μας". Αν σ' όλα αυτά προσθέσουμε και την ικανοποίηση της γεύσης με τα εξάσια μεζεδάκια της Μαργαρίτας - ρεβιθοκεφτεδες, κολοκυθοκεφτεδες, φάβα και σουπιές με μάρθα και με κοφτό μακαρονάκι - τότε αναρωτιέμαι, τι περισσότερο θα μπορούσαμε να επιθυμήσουμε.

Ο όρμος του λιμανιού και το διπλανό Κλεισίδι σηματοδοτούν την αρχή της ήπιας Ν και ΝΑ ακτής της Ανάφης, που την καθιέρωσαν ως έναν "κολυμβητικό παράδεισο". Μια σειρά από συναρπαστικούς κόλπους και όρμους δημιουργούνται σ' αυτό το τμήμα της Ανάφης, που στην πλειοψηφία τους είναι ελάχιστα ορατοί από το ασφάλτινο οδικό δίκτυο. Αν όμως κάποιος ξεκινήσει απ' το Κλεισίδι με υπομονή και εξερευνητική διάθεση, πολύ σύντομα θα διαπιστώσει γιατί οι παραλίες της Ανάφης είναι τα τελευταία 30 χρόνια τόσο γνωστές και

Η πασίγνωστη αμμουδιά του Ρούκουνα, μια από τις πιο δημοφιλείς παραλίες της Ανάφης.

Το Εξωκκλήσι των Αγ. Αναργύρων πάνω από τη θάλασσα και μπροστά του η λιλιπούτεια αμμουδιά.

δημοφιλείς, κυρίως στους ξένους αλλά και στους μνημένους Έλληνες. Ξεκινώντας λοιπόν αυτό το οδοιπορικό πολύ γρήγορα ανακαλύπτουμε πίσω απ' το Κλεισίδι, τη μικρή αμμουδιά "**Κατσούνι**", με τα ρηχά διάφανα νερά και τα αρμυρίκια της. Αμέσως μετά είναι η "**Φλαμουρού**", μικρή κι αυτή που έχει την ιδιομορφία άλλες χρονιές να εμφανίζεται βραχώδης κι άλλες αμμώδης.

- Αυτό εξαρτάται από την ένταση των ανέμων, εξηγεί η Μαργαρίτα. Ο δυνατός γαρμπής παρασέρνει την αμμουδιά, ενώ ο βοριάς την επαναφέρει.

Σε συνέχεια της Φλαμουρούς αρχίζουν οι πασίγνωστες παραλίες του "**Ρούκουνα**", ο "**Έξω**", ο "**Μικρός**" και ο "**Μεγάλος Ρούκουνας**". Οι παραλίες αυτές έγιναν διάσημες γιατί, έως και λίγα χρόνια πριν, συγκέντρωναν τεράστιους αριθμούς - ξένων κυρίως - ελεύθερων κατασκηνωτών και γυμνιστών. Κάποτε όμως η τοπική κοινωνία αλλά και λόγοι υγιεινής ώθησαν στην απαγόρευση της ελεύθερης κατασκηνώσεως.

Η παραλία του Ρούκουνα από την άσφαλτο

μοιάζει μ' ένα μικρό παραλιακι, που δεν ξεπερνάει τις μερικές δεκάδες μέτρων. Μετά από βάδισμα ενός 5λεπτου πλάι σε μια όμορφη ρεματιά με πικροδάφνες, φραγκοσυκιές, καλάμια και ελαιόδεντρα διαπιστώνουμε ότι είναι μια εκτεταμένη ακτή με άνοιγμα 400 περίπου μέτρων. Είναι μια ελκυστική αμμουδιά που έχει απέναντι της τα Φτενά και την Παχειά και είναι ορθάνοιχτη στο νοτιά και σ' όλους τους δευτερεύοντες ανέμους, από τον σοροκολεβάντε ως το γαρμπή. Πάνω από τη φαρδειά λωρίδα άμμου μια αδιάκοπη γραμμή από εκατοντάδες αρμυρίκια ρίχνει προστατευτική σκιά, καθιστώντας το Ρούκουνα πλαζ ιδανική για τους λουομένους.

Μετά τον Ρούκουνα είναι η μικρή ακτή της "**Καταλυμάτσας**", γνωστή από τα υπολείμματα του αρχαίου επινείου και αμέσως μετά ο "**Μέγας Ποταμός**" με άσπρο βότσαλο και η μικρή αμμουδιά των Αγ. **Αναργύρων**, με το γραφικότερο εξωκκλήσι ακριβώς πάνω απ' την ακτή. Όποιος ελεύθερος κολυπήσει εδώ, παντρεύεται, κατά την τοπική παράδοση. Η ακτογραμμή ολοκληρώνεται με τα βαθιά και πεντακάθαρα

νερά του όρου **Πρασιές**, κάτω από τη Μονή της Καλαμιώτισσας.

Εδώ βρίσκεται και το θεαματικότερο σημείο της νότιας ακτής, αφού, ακριβώς από πάνω, ορθώνεται ο μεγαλειώδης όγκος του ακρωτηρίου του Κάλαμου.

Ενδιαφέρον όμως δεν παρουσιάζει μόνον η ακτογραμμή. Όλη η ασφάλινη διαδρομή των 9 χλμ. από τη Χώρα ως τη Μονή μας χαρίζει υπέροχες εικόνες αυθεντικού Αναφιώτικου τοπίου με ολόλευκα εξωκκλήσια και μικροσκοπικές αλλά και μεγαλύτερες ρεματιές όπου η παρουσία νερού δίνει τροφή σε πικροδάφνες, καλαμιές και ελαιόδεντρα. Κυρίαρχες με την παρουσία τους είναι οι αγροτικές κατοικίες του νησιού, οι περιφημες "**κατοικιές**", όλες εφοδιασμένες με το μικρό ή μεγάλο φουρνάκι τους ή και τα δύο.

Σε μια τέτοια "κατοικιά" - που είναι βέβαια μια σύγχρονη παραθεριστική κατοικία - φτάνουμε ένα πρωί παίρνοντας ένα ιδιωτικό χωματόδρομο έξω από την άσφαλτο, που καταλήγει πάνω από έναν στενό και βραχύδη όρμο. Είναι ένα ειρηνικότατο σημείο, με μικρή κατάφυτη

ρεματιά, περιποιημένες εγκαταστάσεις και ένα γραφικότατο ξωκκλήσι.

Μια προχωρημένη απογευματινή ώρα βρισκόμαστε στην τοποθεσία "**Μέγας Ποταμός**", σε απόσταση πεντέμισι χλμ. απ' τη Χώρα. Είναι μια από τις θεαματικότερες και μεγαλύτερες χαράδρες του νησιού, που αναπτύσσεται σαν μια κατάφυτη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα

Η θαυμάσια "κατοικιά" στη θέση "Μέγας Ποταμός", με τους δύο φούρνους της, τον μεγάλο ελαιώνα και τις συνοδικά ωραίες εγκαταστάσεις της.

στα γυμνά βουνά του Καστελλίου και της Χαλέπας, για να καταλήξει στη θάλασσα στην ομώνυμη ακτή. Ο πολύ καλός χωματόδρομος είναι φραγμένος με σιδερένια μπάρρα, αφήνουμε λοιπόν το αυτοκίνητο και σ' ένα εξάλεπτο καταλήγουμε στην πιο οργανωμένη αγροτική εξοχική κατοικία της Ανάφης, με μεγάλη συγκέντρωση ελαιόδεντρων, συκιάς και άλλα οπωροφόρα δέντρα, αμπέλακι, φούρνους, στέρνα με νερό και μικρά οικήματα σε άριστη κατάσταση. Εκείνο όμως που κάνει την περιοχή μοναδική είναι η συναρπαστικότερη θέα του Κάλαιου που έχουμε αντικρύσει ως τώρα. Μπροστά μας απλώνεται με εκπληκτική αμεσότητα ο ευρύτατος κόλπος των Πρασσιών.

Εξωκκλήσι Αγ.Αναργύρων, Μονή Ζωοδόχου Πηγής στον αυχένα και βορειότερα ένας συμπαγής ορεινός όγκος με πετρώματα εντυπωσιακών σχηματισμών. Στα ανατολικά, πάνω απ' τον κόλπο ορθώνεται, φράγμα ανυπέροβλητο, το πιο διάσημο σημείο της Ανάφης, ο φοβερός βράχος του **Κάλαιου**. Καθώς χαμηλώνει πίσω μας ο ήλιος, παρακολουθούμε τη σταδιακή χρωματική μεταβολή της τεράστιας επιφάνειας του βράχου, που κοκκινίζει όλο και περισσότερο, ώσπου περιβάλλεται μ' ένα αχνό ιώδες. Μια μέρα πριν γίνει το φεγγάρι ολόγιωμο, εμφανίζεται ψηλά στον ουρανό ανατολικά της κορυφής του Κάλαιου. Είναι ώρα να επιστρέψουμε στη Χώρα.

- *Αύριο το πρωί ν' ανεβούμε στην Καλαμιώτισσα, λείει η Άννα, καθώς αντικρύζουμε για τελευταία φορά το υπερθέαμα του βράχου.*

Μια υπέροχη ψαρόσουπα με μια πιατέλα φρεσκοτάτες σκορπίνες, μας περιμένει στον εξώστη της Αλεξάνδρας. Λίγη ώρα πριν απ' τα μεσάνυχτα οι σκούροι όγκοι των μικρονησιών διαγράφονται ευδιάκριτα στον θαλάσσιο ασημένιο δρόμο που σχηματίζει το φεγγάρι.

Το τελευταίο φως του δειλινού χαρίζει απαλούς

χρωματισμούς στον απόκρημνο βράχο του Κάλαμου, τον εντυπωσιακότερο του Αιγαίου.

Γενική άποψη της Μονής Ζωοδόχου Πηγής (Κάτω Καλαμιώτισσας), με το εκκλησάκι των Αγ. Αναργύρων, τον όγκο του Κάλαμου και τις απόκρημνες ΒΑ ακτές.

ΣΤΑ ΑΝΕΜΟΔΑΡΜΕΝΑ ΥΨΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΙΩΤΙΣΣΑΣ

Τη στιγμή που ανοίγω τα μάτια μου είναι ακόμα νύχτα ή, τουλάχιστον, έτσι δείχνει να είναι. Το ρολόι μου όμως έχει διαφορετική άποψη αφού, σύμφωνα με τους δείχτες του, έχει ήδη ξημερώσει. Το μυστήριο δεν κρατάει για πολύ. Ένας ουρανός γκριζόμαυρος είναι ο υπαίτιος του σκότους. Τα σύννεφα μάλιστα είναι τόσο χαμηλά που μοιάζουν με ομίχλη, μια ομίχλη, που από τον δυνατό γαρμπή μετακινείται διαρκώς. Αναρωτιέμαι αν, αρχές του Ιούνη, βρίζομαι στην Ανάφη ή στα περίφημα "καζάνια" του Ολύμπου, που παράγουν ομίχλη σ' όλη σχεδόν τη διάρκεια του έτους.

- *Λυπάμαι, λέω λίγο αργότερα στη σύσκεψη του πρωινού καφέ στην Άννα. Η Καλαμιώτισσα για σήμερα αναβάλλεται.*

- *Αποκλείεται, απαντάει πεισιωμένη. Άλλωστε μετά από λίγο θ' ανοίξει ο καιρός.*

Σκέφτομαι, πολύ αργά βέβαια, ότι αν από την πρώτη στιγμή ήμουν εγώ ο υπέρμαχος της ανά-

βασης, ίσως η Άννα αρνιόταν.

- *Ωραία λοιπόν, αν καταφέρουμε να εντοπίσουμε το βράχο, συμφωνώ να ανεβούμε.*

Δεν είναι υπερβολή. Σ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής από τη Χώρα ως τη Μονή, απλά υποψιαζόμαστε την ύπαρξη της κορυφής. Είναι μονίμως καλυμμένη από σύννεφα.

- *Καλημέρα κυρά-Καλλιόπη. Τι καιρός ειν' αυτός σήμερα;* ρωτάω τη γυναίκα του βοσκού.

- *Αντάρα, παιδάκι μου, ξανάρθε ο Χεμώνας.*

Για πού το βάλατε όμως πρωί-πρωί;

- *Λέμε να πεταχτούμε ως την κορφή.*

- *Και το μωράκι;*

- *Μαζί κι αυτό.*

Σταυροκοπιέται η κυρά-Καλλιόπη. Προσπαθεί να μας αποτρέψει. Μιλάει για την ομίχλη, για τον κίνδυνο να χάσουμε νωρίς - νωρίς το μονοπάτι, για τον άγριο αέρα ψηλά στο χείλος του γκρεμού.

- *Αφείστε το για αύριο, λέει στο τέλος εξαντλώντας τα επιχειρήματά της.*

- *Μην ανησυχείς κυρά-Καλλιόπη, θα τα καταφέρουμε.*

Ξεκινάμε αποφασιστικά. Η ενός έτους **Αθηνούλα** χοροπηδάει χαρούμενα στους ώμους μου. Τόσες μέρες έχει βολυντεϊ περίφημα στο εξαιρετικά πρακτικό σακίδιο πλάτης, που, τρεις βδομάδες πριν στα Μέθανα, μου έφεραν οι φίλοι μου απ' την Κύπρο. Έχει βαριά συννεφιά και φυσάει δυνατά. Καιρός ιδανικός για ανάβαση.

- Όχι όμως και για φωτογράφιση, δηλώνει η Άννα. Θα μοιάζει σαν ν' ανεβήκαμε στον Κάλαμο χειμώνα.

Το μονοπάτι είναι πετρώδες αλλά βατό. Στα πρώτα του στάδια είναι λίγο ασαφές, με μια σχετική εμπειρία όμως είναι αδύνατον κάποιος να το χάσει. Λίγο πιο πάνω γίνεται ένα καλοσχηματισμένο μονοπάτι. Παράλληλα όμως και η κλίση γίνεται εντονότερη, αρχίζουν οι αλληπάλληλες στροφές, γνωστές και ως "καγκέλια". Στο μεταξύ, παρά τις αρχικές δυσοίωνες προβλέψεις μου, ο καιρός εξελίσσεται συναρπαστικός. Φυσάει βέβαια πάντα δυνατά, αυτό όμως έχει ως συνέπεια να μετακινούνται η ομίχλη και τα σύννεφα, να αποκαλύπτονται συνεχώς εικόνες απρόβλεπτες, που διατηρούν-

ται για μερικά δευτερόλεπτα ή λεπτά κι ύστερα μεταβάλλονται ή χάνονται. Άλλοτε λοιπόν αποκαλύπτεται στο ΒΑ τμήμα της χερσονήσου το πέλαγος, άλλοτε τμήματα του απόκρημνου και εξαιρετικά περίπλοκου ανάγλυφου με διαδοχικές χαοτικές χαράδρες και γκρεμούς και άλλοτε, πάνω από τα κύματα ομίχλης, απελευθερώνεται ένας ήλιος χλωμός και κομμάτια γαλάζιου ουρανού.

Πενήντα σχεδόν λεπτά από την αναχώρησή μας φτάνουμε στο πρώτο "πέρασμα" ή "σγάλα", σε υψόμετρο 350 μέτρων. Είναι ένας ανχνένας, που από κάτω του στα ΒΑ χάσκει ασύλληπτος γκρεμός. Το μονοπάτι είναι λαξευμένο στο χέιλος του, είναι ωστόσο ασφαλέστατο και υποστηρίζεται επιπλέον με σιδερένια κάγκελα. Σ' αυτό το σημείο, κάθιδροι και με αέρα δυνατό, κάνουμε στάση δύο λεπτών χαρίζοντας στους εαυτούς μας μερικές ανάσες αλλά και εικόνες εντυπωσιακές από την τραχειά γεωλογική διεργασία της φύσης στον βράχινο όγκο του Κάλαμου.

Κινούμαστε τώρα στις βόρειες υπώρειες της κορυφής σε αποκλειστικά πετρώδες μονοπάτι.

Ασβεστολιθικό τοπίο τραχύτατο, πέτρινο μονοπάτι ανάμεσά του, αέρας και ομίχλες στο δρόμο προς την Καθαμιώτισσα.

Στιγμές χαλάρωσης στη "σκάλα", πάνω από τους φοβερούς γκρεμούς του Κάλαμου.

Εμποδισμένος ο γαρμπής από το βουνό, έχει σιγήσει εντελώς, τα πάντα ξαφνικά έχουν ηρεμήσει. Σ' ένα δεκάλεπτο φτάνουμε στη δεύτερη σκάλα με το ίδιο εντυπωσιακό τοπίο ολόγυρά μας. Η Μονή ωστόσο εξακολουθεί να παραμένει αθέατη. Ίσιωμα για λίγο, πάλι καγκέλια, σκαλοπάτια λαξευμένα στο βράχο, η ύστατη προσπάθεια. Στις 9:50' ακριβώς, 1 ώρα και 10' από την αναχώρησή μας, αντικρύζουμε απέναντί μας στα δυτικά τον όγκο της Καλαμιώτισσας, ένα λευκό μετέωρο στην άκρη του τραχύτατου ασβεστολιθικού γκρεμού. Την ίδια στιγμή, απελευθερωμένος πια από εμπόδια, μας χτυπάει στα πρόσωπα ο γαρμπής, δυνατότερος από ποτέ. Σπεύδουμε να βρούμε σημείο απάνεμο και ν' αλλάξουμε τα μουσκεμένα μας μπλουζάκια.

Για το καθολικό της μονής η Δρ. αρχαιολογίας Α. Μητσάνη αναφέρει: ⁽⁶⁾ "Το καθολικό είναι ένας μονόχωρος τρουλαίος ναός με νηηλές αναλογίες, οκτάπλευρο εξωτερικό τύμπανο τρούλου, ευρεία ημικυκλική αψίδα ιερού και δίτοξο νεοκλασικό καμπαναριό. Το καθολικό σώζει εσωτερικά ξυλόγλυπτο τέμπλο του 18ου αιώνα αλλά οι εικόνες έχουν μεταφερθεί στο

κάτω μοναστήρι. Απέναντι από το καθολικό εντοιχισμένη στην πρόσοψη κελλιού μαρμαρίνη πλάκα φέρει εγχάρακτη επιγραφή, στην οποία αναγράφεται η ημερομηνία 1715, Απριλίου 15 και αναφέρεται ως κτήτορας ο ταπεινός Μελέτιος Ιερομόναχος".

Μια υδατοδεξαμενή και τέσσερα κελλιά, που κάποια είναι κλειστά, συμπληρώνουν τις εγκαταστάσεις της μονής. Κάποια απ' αυτά είναι ανοιχτά και διακρίνονται στο εσωτερικό τους ίχνη από πρόχειρη εγκατάσταση επισκεπτών. Είναι γνωστό, ότι αρκετοί φυσιολάτρες κάθε χρόνο συνηθίζουν να διανυκτερεύουν στην Καλαμιώτισσα, για να έχουν την μέγιστη ευτυχία τα χαράματα να απενίσουν τον ήλιο να αναδύεται από τα Αιγαιοπελαγίτικα νερά. Ένα σιδερένιο κιγκλίδωμα, ίσως όχι όσο θάπρεπε στερεό, παρέχει προστασία του εξωτερικού νότιου χώρου του καθολικού από το γκρεμό. Το ταρατσάκι όμως δίπλα από ένα δίδυμο θολόσκεπο κελλί είναι από παντού ελεύθερο. Εκεί προτιμώ να καθίσω για μερικά λεπτά. Το θέαμα είναι ιλιγγιώδες, το άπλωμα της επιφάνειας του Αιγαίου ως την άκρη του ορίζοντα, ασύλληπτο. Θα ήταν μάλλον πολύ

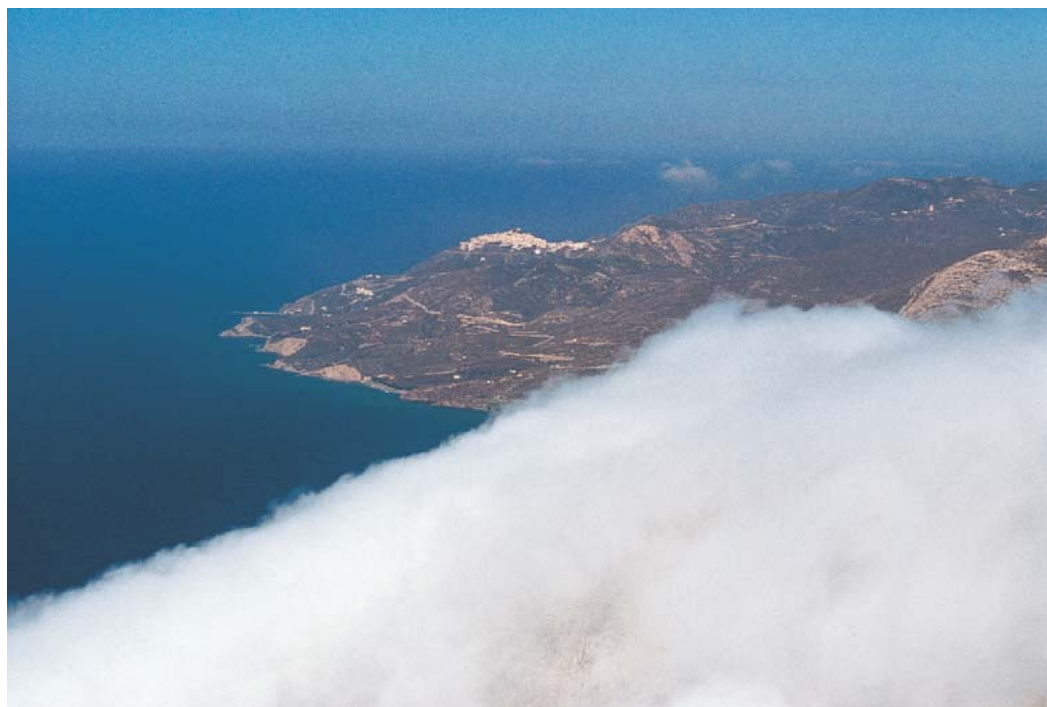

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

- ▲ Από την κορυφή του Κάλαμου όλο το Δ και ΒΔ τμήμα της Ανάφης.
- ▼ Μονή της Καθαμιώτισσας, ένα λευκό μετέωρο πάνω από το γαλάζιο Αιγαίο.

Τα σύννεφα αραιώνουν, η Χώρα της Ανάφης αναδύεται στον Δ. ορίζοντα.

δύσκολο να επιχειρήσω να περιγράψω με όποιες λέξεις και φράσεις την εικόνα και τα συναισθήματα στη θέα αυτής της γαλάζιας απεραντοσύνης.

Τηλεφωνώ στον φίλο μου **Κυριάκο Παπαγεωργίου**, τον πρώτο άνθρωπο που εδώ και χρόνια μου μίλησε και με παρακίνησε θερμά ν' ανεβώ στην **Κάλαμιώτισσα**.

- *Ακούς την ανάσα του γαρμπή; του φονάζω, προσανατολίζοντας το τηλέφωνο κόντρα στην ένταση του ανέμου. Βρίσκομαι στο αγαπημένο σου μπαλκόνι του Αιγαίου.*

Ωστόσο κάτω χαμηλά, από την επιφάνεια της θάλασσας, ανηφορίζει διαρκώς ένα τεράστιο λευκό σύννεφο τόσο συμπαγές, που μας κρύβει κάθε οπτική επαφή προς τον δυτικό ορίζοντα. Αρκετές φορές φτάνει ως την κορυφή σαν πυκνή ομίχλη και τότε παροδικά σκοτεινιάζει, ο ήλιος σχεδόν εξαφανίζεται. Περιμένουμε υπομονετικά να σταματήσει κάποτε αυτή η αέναη παραγωγή των υδρατμών. Επιτέλους κάποια στιγμή το ανώτερο τμήμα του σύννεφου διαλύεται, ενώ το υπόλοιπο παραμένει χαμηλά. Και τότε αποκαλύπτεται για πρώτη φορά η Χώρα της Ανάφης απέναντί μας, μια μικρή

ολόλευκη πινελιά στην κορυφή του λόφου της. Η επιστροφή είναι ένας ευχάριστος περίπατος, ολοκληρώνεται σ' ένα 50λεπτο. Συναντάμε και πάλι την κυρά-Καλλιόπη κι αυτή τη φορά μας χαιρετάει χαρούμενη και ανακουφισμένη.

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ

Μετά τα ύψη του Κάλαμου νομίζω ότι δικαιούμαστε να χαλαρώσουμε μ' ένα ουζάκι στην ακροθαλασσιά, λέω στην Άννα.

Κατηφορίζουμε τα τρία σχεδόν χιλιόμετρα που μας χωρίζουν από τη Χώρα και πάμε να καθίσουμε στο ταβερνάκι "**Ακρογιάλι**" της κυρά-Πόπης, μητέρας του Προέδρου.

- *Την ώρα αυτή το καλύτερο που έχω να σας προτείνω είναι γοπίτσες τηγανιτές, βγαλμένες το πρωί, λέει η κόρη της κυρά-Πόπης, η **Νεκταρία**. Αν ήταν όμως βράδυ θα σας συνιστούσα ελληνική παραδοσιακή κουζίνα της μητέρας μου.*

35 χρόνια δουλεύει το μαγαζί η κυρά-Πόπη και μάλιστα σε καιρούς, που η ύπαρξή του εξαρτάτο από τους ελάχιστους τότε επισκέπτες του νησιού.

- Αν εξαιρέσεις τους χειμώνες που όλα ηρεμούσαν, δεν κοιμήθηκα όλα αυτά τα χρόνια κανένα μεσημέρι, λέει με πίκρα. Και ούτε ξέρω ακόμα πώς είναι το θαλασινό νερό το καλοκαίρι.

Οι γόπες είναι υπέροχες, το ίδιο και η σαλάτα με τα βλήτα της Ανάφης. Δίπλα μας δύο ζευγάρια Αμερικανών και Γερμανών απολαμβάνουν τα ίδια πράγματα. Είμαστε οι μοναδικοί άνθρωποι την ώρα αυτή στο λιμάνι της Ανάφης. Εμείς κι ο γαρμπής που δεν λέει να σταματήσει. Νωρίς το απόγευμα ξεκινάμε την περιήγησή μας, που θα συνεχιστεί αδιάκοπα ως την τελευταία ημέρα της παραμονής μας στο νησί. Πολύτιμο βοήθό μας σ' αυτό το εγχείρημα έχουμε το κοινοτικό 4X4, που έθεσε ευγενικά στη διάθεσή μας ο Πρόεδρος. Ποτέ βέβαια δεν χρειαστήκαμε τις αυξημένες οδικές δυνατότητες αυτού του αυτοκινήτου, αφού οι δρόμοι της Ανάφης είναι καλά συντηρημένοι και στο σύνολό τους σχεδόν φιλικό σε κάθε αυτοκίνητο. Πέντε είναι οι βασικοί οδικοί άξονες που ξεκινούν από τη Χώρα και οδηγούν σε διάφορα σημεία του νησιού. Ο πρώτος, που είναι και ο συντομότερος, καταλήγει μετά από 2,8

ασφάλτινα χιλιόμετρα στον όρμο του Αγίου Νικολάου με την προβλήτα του. Διατηρείται επίσης σε άριστη κατάσταση και το παλιό μονοπάτι, μια ωραία πεζοπορική διαδρομή που κατηφορίζει από το νότιο τμήμα της Χώρας ως το λιμάνι περίπου σε ένα τέταρτο.

Ο δεύτερος οδικός άξονας, ασφάλτινος επίσης, συνδέει με διαδρομή 9 χλμ. τη Χώρα με το ανατολικότερο σημείο του νησιού, καταλήγοντας στη Μονή της Ζωοδόχου Πηγής, κάτω από τον Κάλαμο. Είναι η πιο δημοφιλής οδική αρτηρία, αφού περνάει κοντά από τις κορυφαίες αμμουδιές και επιπλέον προσφέρει εντυπωσιακή θέα στον συγκλονιστικό βράχο του ακρωτηρίου του Κάλαμου.

Ο τρίτος οδικός άξονας κατευθύνεται Δ-ΒΔ της Χώρας προς τις τοποθεσίες "**Καμμένη Λαγκάδα**", "**Βαγιά**" και "**Δάγκουζ**". Το κεντρικό δίκτυο είναι ασφάλτινο με μήκος πεντέμιση περίπου χλμ. και με πολλές και ενδιαφέρουσες χωμάτινες απολήξεις σε διαδοχικούς όρμους και ακτές. Η πρώτη τοποθεσία που συναντάμε είναι η Καμμένη Λαγκάδα με περιβόλια, ελαιόδεντρα και πολλά πηγαία νερά. Εδώ βρίσκεται και ο όρμος "**Κυπαρίσι**", μια εκτετα-

Τοποθεσία "Βρύση". Μια όαση ανάμεσα στις γυμνές βουνοπληαγίες.

Λίγα χιλιόμετρα βόρεια της Χώρας βρίσκεται το εξωκλήσι του "Σταυρού", του 15ου αιώνα, κάτω από την νότια κορυφή, την πιο απόκρημνη της Βίγλας.

μένη παραλία, όπου το βότσαλο εναλλάσσεται με κροκάλες και χρησιμοποιείται από αρκετούς παραθεριστές που προτιμούν αυτό το είδος των ακτών.

Στη συνέχεια, και μετά το ακρωτήριο "Λύτρα" που είναι το δυτικότερο της Ανάφης, συναντάμε την τοποθεσία Βαγιά με τον ομώνυμο όρμο, που έχει τα ίδια σχεδόν μορφολογικά χαρακτηριστικά με τον προηγούμενο. Ακολουθεί ο όρμος "Πράσσα", ένας βραχώδης κολπίσκος όχι ιδιαίτερα φιλόξενος, που γίνεται εχθρικός και απρόσιτος με δυνατό μαΐστρο. Η περιήγηση στο ΒΔ τμήμα του νησιού ολοκληρώνεται με την τοποθεσία Λάγκους και τον όρμο "Καλαγκάθι", μια παραλία που συνδυάζει βότσαλο και άμμο.

Όλο αυτό το Δ και ΒΔ τμήμα της Ανάφης παρουσιάζει μια σημαντική μορφολογική διαφορά σε σχέση με το υπόλοιπο νησί, που στο σύνολό του αποτελείται από ορεινούς όγκους

πετρώδεις και γυμνούς. Η διαφορά αυτή αποτυπώνεται στην επιστημονική μελέτη του Ν. Γ. **Μελιδώνη**: (7) "Η ορεινή και σχεδόν μονότονος μορφολογία της Ανάφης μεταβάλλεται απότομως εις τους δυτικούς της τομείς, όπου εξαφανίζεται σχεδόν εντελώς ο ορεινός χαρακτήρ, αι κυριαρχούσαι δε μορφαί είναι κατά πολύ ομαλότεραι, δυνάμει να χαρακτηρισθούν ως λοφώδεις με μίαν γενικήν κλίσιν προς την θάλασσαν".

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως είναι ένα εξαιρετικά ήπιο τοπίο, που συνδυάζει μικρές και μεγάλες κοιλάδες με αναβαθμίδες και καλλιέργειες, πεδινές εκτάσεις κάποιες από τις οποίες είναι απόλυτα επίπεδες, πολλές αγροτικές κατοικίες και έναν μεγάλο αριθμό από γραφικά ξωκλήσια, που είναι διάσπαρτα παντού.

Η τέταρτη διαδρομή είναι πολύ πιο σύντομη από την προηγούμενη, κινείται στο εσωτερικό του νησιού και είναι αρκετά θεαματική και ενδιαφέρουσα. Από τη Χώρα ξεκινάμε με κατεύθυνση ανατολική προς Κάλαμο και στα 400 περίπου μέτρα εγκαταλείπουμε την ασφάλτο και ανηφορίζουμε απότομα αριστερά τον ασφαλτοστρωμένο επίσης δρόμο. Αφήνουμε στα δεξιά μας έναν κατηφορικό χωματόδρομο που περνάει πάνω από λατομικές εγκαταστάσεις και παίρνουμε κατεύθυνση προς "Βρύση" και "Άγιο Μάμμα" όπως αναφέρει η σχετική πινακίδα. Μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα στρίβουμε δεξιά σε χωματόδρομο (στην ευθεία ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος καταλήγει πιο πάνω στο "Ελικοδρόμο").

Πολύ γρήγορα συναντάμε μπροστά μας πινακίδα, που μας πληροφορεί ότι βρισκόμαστε στην τοποθεσία "Ψάθη". Από εδώ έχουμε ωραία θέα του βόρειου τμήματος της Χώρας και, σε πρώτο πλάνο, το όμορφο κτίριο του Γυμνασίου και Λυκείου της Ανάφης. Παντού ολόγυρά μας μοιάζουν να ξεφυτρώνουν απ' το έδαφος λευκές σιλουέτες από ξωκλήσια, ενώ η ευρύτερη περιοχή είναι κατάσπαρτη με κατοικίες, μικρούς ελαιώνες, αμπελάκια και πεζούλες.

Συνεχίζοντας πάντα την πορεία μας προς τα βόρεια συναντάμε κάποιους δευτερεύοντες χωματόδρομους, που τερματίζουν μετά από σύντομες διαδρομές σε κατοικίες ή αδιέξοδα με θεαματικές εικόνες προς το ΒΔ τμήμα του νησιού. Παρακάμπτοντας τους δευτερεύοντες

χωματόδρομους και συνεχίζοντας ευθεία, συναντάμε σε απόσταση 3,7 χλμ. από τη Χώρα το εξωκλήσι του **Σταυρού**, που, σύμφωνα με την πινακίδα, είναι του 15ου αιώνα. Το εκκλησάκι είναι χτισμένο στους πρόποδες της νότιας και πιο απόκρημνης πλαγιάς της **Βίγλας**, που με υψόμετρο 579 μέτρων, είναι το υψηλότερο σημείο του νησιού.

Η Πέμπτη και τελευταία κεντρική οδική αρτηρία της Ανάφης είναι μεγάλη, πολύπλοκη αλλά και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, αφού οδηγεί σε μερικά από τα συναρπαστικότερα σημεία του νησιού. Είναι ένα δίκτυο διαδαλώδες με βασικούς και δευτερεύοντες χωματόδρομους, που μας μεταφέρουν γενικά στον Β-ΒΑ όγκο του νησιού. Εδώ εμφανίζονται στα μάτια μας ρεαλιστικά τα κυριότερα χαρακτηριστικά του αναφιώτικου τοπίου, οι ορεινοί όγκοι διαδέχονται ο ένας τον άλλον γυμνοί, πετρώδεις και τσουρουφλισμένοι από τον ήλιο. Το ασβεστολιθικό έδαφος είναι τραχύ και αφιλόξενο, κατάσπαρτο με ανώμαλες πέτρες και

εχθρικούς αγκαθτούς θάμνους. Τους χειμωνιάτικους όμως μήνες το τοπίο μεταβάλλεται, η απωθητική γύμνια των βουνών καλύπτεται με λεπτό μανδύα χλόης καταπράσινο, που λίγο αργότερα την Άνοιξη διακοσμείται από τη φύση με πολύχρωμα αγριολούλουδα.

Ανάμεσα στους ορεινούς όγκους η προαιώνια διαβρωτική δράση των νερών έχει δημιουργήσει πτυχώσεις γοιτευτικές, χαράδρες, κοιλάδες, μικρές και μεγάλες ρεματιές. Αυτούς τους μικρότοπους ή διαδοχή των εποχών τους αφήνει ανεπηρέαστους, ακόμα και στις πιο θερμές θερινές περιόδους μοιάζουν με οάσεις. Πάντα θα συναντήσει εδώ κανείς το πράσινο χρώμα απ' τα κλαδιά των ελαιόδεντρων, φραγκοσυκιές με τα παχύσαρκα τους φύλλα, μικρά αμπελάκια σε πλαγιές ή αναβαθμίδες, καλαμιές, συκιές, περιβολάκια με καλλιέργειες, το ζωηρό χρώμα της πικροδάφνης. Είναι αυτοί οι ευλογημένοι τόποι, όπου τα πηγαία νερά είναι παντοτινά, φαινόμενο ανεξήγητο για ένα Κυκλαδονήσι, με τόσο νότιο γεωγραφικό

" Κατοικιά" στην περιοχή του Ρούκουνα, με φούρνο μεγάλου μεγέθους, που το συνολικό του ύψος είναι μεγαλύτερο από του μονόσπιτου. Δίπλα του το φουρνάκι, ίδιας μορφολογίας αλλή μισό σε μέγεθος. Η κατοικία είναι σε αχρησία με μέτρια κατάσταση διατήρησης.

Νότια όψη της "κατοικιάς" στην τοποθεσία "Μαντούφλος", σε σημείο με πανοραμική θέα στο πέλαγος. Σύμφωνα με την αρχιτέκτονα Μίνα Κούρτη ("Οι κατοικίες της Ανάφης") πρόκειται για μεγάλο συγκρότημα που αναπτύσσεται σε τέσσερα επίπεδα. Αποτελείται από δώδεκα κτιριακές μονάδες (δύο φούρνους, δύο σπίτια, οκτώ μαντριά και στάβλους) και δύο ξώμαντρες, που ομαδοποιούνται σε τρεις κτιριακούς όγκους. Η κατοικία απέχει δυόμιση περίπου ώρες με τα πόδια από τη Χώρα και δεν είναι σήμερα σε χρήση, ενώ η κατάσταση διατήρησής της είναι μέτρια.

πλάτος και τόσο χαμηλούς ορεινούς όγκους.

Ένας τέτοιος τόπος, όπου ασπίρευτο τρέχει το νερό, είναι η πασιγνωστή τοποθεσία "**Βρύση**", κοντά στη ΒΔ άκρη του νησιού. Για να φτάσουμε ως εκεί ξεκινάμε από τη Χώρα με κατεύθυνση προς Κάλαμο και, όπως ακριβώς στην τέταρτη διαδρομή, ανηφορίζουμε στα 400 μέτρα απότομα αριστερά. Αμέσως μετά κατηφορίζουμε τον πρώτο χωματόδρομο δεξιά, που περνάει πάνω από το λατομείο. Στα 3,8 χλμ. συναντάμε μια ανηφορική διακλάδωση προς τ' αριστερά, εμείς όμως συνεχίζουμε ευθεία, και κατηφορίζουμε συνεχώς έναν δρόμο βατό μεν αλλά αρκετά ενοχλητικό, που μετά από 2,2 χλμ. (6 συνολικά από τη Χώρα) μας οδηγεί στη Βρύση. Στη διάρκεια της διαδρομής έχουμε αφήσει διάφορους δευτερεύοντες δρόμους, που άλλοι μας οδηγούν στο εξωκλήσι του Αγ. Μάμμα, άλλοι στις παρυφές της θεαματικής κορυφής τους Καστελλίου και άλλοι στους βόρειους πρόποδες της Βίγλας στην τοποθεσία "**Βούβες**" και στο ωραίο εξωκλήσι της **Παναγίας των Βουβών**. Θα ήταν όμως ίσως πολύ κουραστικό, στα πλαίσια αυτού του άρθρου, να περιγράψουμε με λεπτομέρειες όλες αυτές τις λαβυρινθώδεις διαδρομές.

Μετά την χωμάτινη λοιπόν πορεία μας κάτω από τις ανηλεείς ακτίνες του ήλιου, αισθανόμαστε στη Βρύση σαν να βρισκόμαστε σε

όαση. Αρχικά μας εντυπωσιάζει το πλατάνι, το μοναδικό δέντρο αυτού του είδους στην Ανάφη. Δεν έχει βέβαια τις επιβλητικές διαστάσεις πλατάνων που θαυμάζουμε στο Πήλιο, στην Ήπειρο και σε άλλους τόπους της Ελλάδας, είναι όμως ένα γλυκύτατο δέντρο ύψους 10 περίπου μέτρων που τα κλαδιά του σχηματίζουν μια τέλεια ομπρέλλα διαμέτρου τουλάχιστον 15 μέτρων. Κάτω από την υπέροχη σκιά υπάρχει παγκάκι, δροσερό αεράκι, πυκνές αβασινιές και πικροδάφνες και κυρίως γάργαρο νερό, που αναβλύζει συνεχώς από τη γη. Σκύβουμε και ξεδιψάμε από τη γη της Ανάφης. Το νεράκι της Βρύσης κυλάει στην κοίτη μιας στενής κοιλάδας, που στην μόνιμη δροσιά της έχει αναπτυχθεί ένας πυκνότετος καλαμιώνας. Μετά τη Βρύση συνεχίζει ο δρόμος κατά μήκος της κοιλάδας και, σε λιγότερο από δύο χιλιόμετρα, καταλήγει στον όρμο του Αγ. **Γεωργίου** με το ομώνυμο εξωκλήσι, και τα υπολείμματα δύο πετροχτιστων οικημάτων, ελάχιστα μέτρα από το κύμα. Το άνοιγμα του κολπίσκου δεν ξεπερνάει τα 80 μέτρα και η ακτή είναι κατάσπαρτη από μεγάλες κροκάλες που κάνουν δύσκολη την πρόσβαση.

Εκτός από τις πολυδαίδαλες χωμάτινες διαδρομές υπάρχουν σ' αυτό το τμήμα της Ανάφης και αρκετά μονοπάτια, παμπάλαιες και κουραστικές αρτηρίες σύνδεσης της Χώρας με

απόμακρες κατοικιές, βουκοτόπια και καλλιέργειες. Κάποια απ' αυτά τα μονοπάτια είναι ευκολοδιάβατα και φιλικά, αληθινή χαρά να τα βαδίζει ο πεζοπόρος. Άλλα πάλι είναι κατορθάχαλα και δυσδιάκριτα, μερικά μάλιστα έχουν εξαφανισθεί τελείως στα χόρτα και στ' αγκάθια από την πολύχρονη αχρησία.

Δύο απ' αυτά τα μονοπάτια, μας οδήγησαν σε δύο από τα πιο διάσημα εξωκλήσια της Ανάφης, τον Άγιο Αντώνιο και τον Αγ. Ιωάννη τον Θεολόγο.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

"Απόμακρο", "μοναχικό και αθέατο ως την τελευταία στιγμή", "πρέπει να σου δείξουν πώς να πας", "θέλει κόπο για να φτάσεις", ήταν μερικοί από τους χαρακτηρισμούς και τα σχόλια, που ακούγαμε από τις πρώτες κιόλας μέρες για τον Άγιο Αντώνιο. Αν σ' αυτά προσθέσουμε και τη μεγάλη μνημειακή του αξία αφού είναι ο μοναδικός βυζαντινός ναϊ-

σκος στην Ανάφη-και μάλιστα με σωζόμενες τοιχογραφίες των αρχών του 14ου αιώνα -, τότε ήταν απόλυτα δικαιολογημένο το ζωηρό ενδιαφέρον μας γι' αυτό το εκκλησάκι.

Τρεις καθηγητές του Λυκείου της Ανάφης, ο Δημήτρης Κατσόρας, η Γιασεμή Φώτη και ο Θωδωρής Μποτίνης, νέοι σε ηλικία και ενθουσιώδεις πεζοπόροι, εκδηλώνουν την επιθυμία να έρθουν μαζί μας. Ξεκινάμε λοιπόν με δύο αυτοκίνητα από τη Χώρα και ακολουθούμε το γενικό δρομολόγιο της πέμπτης διαδρομής (προς Βρύση).

Στην διακλάδωση των 3,8 χλμ. συνεχίζουμε ευθεία και στα 5,5 χλμ. συναντάμε πινακίδα που μας κατευθύνει προς Αγ. Αντώνιο.

Στα 6,1 χλμ. ο δρόμος τερματίζει οριστικά μπροστά στην κατοικιά του μπάρμπα-Γιάννη Κολυδά και της γυναίκας του Ανεζίνης. Το ηλι-

κιωμένο ζευγάρι που ζει μόνιμα εδώ, είναι από τους τελευταίους ανθρώπους του νησιού που εξακολουθούν να ζουν σε κατοικιές. Γι' αυτούς ο χρόνος έχει σταματήσει κάποιες δεκαετίες πριν. Τίποτε στον τρόπο ζωής και στις συνήθειές τους δεν φαίνεται να έχει αλλάξει. Ούτε φυσικά στον θερισμό του κριθαριού με το παραδοσιακό δρεπάνι και το χέρι. Άλλωστε η εικόνα της κυρά-Ανεζίνης και του γιου της είναι πολύ εύγλωττη.

Συμμετένο πάνω από την ξερή γη με τα δρεπά-

Η κυρά Ανεζίνη ενσαρκώνει έναν από τους τελευταίους ανθρώπους του νησιού, που δεν έχουν αλλάξει συνήθειες και τρόπο ζωής.

νια στα χέρια, ακολουθούν σιωπηλά τη μοίρα τους, τη μοίρα ενός τόπου, που τα τελευταία χρόνια έγινε αβάσταχτη και άλλαξε.

Άλλη μια κατοικιά, πιο σύγχρονη αυτή, βρίσκεται δίπλα στην κατοικιά του μπάρμπα-Γιάννη. Ανήκει στον ανηψιό του, το μελισσοκόμο Γιώργη Κολυδά, που, πριν από την πορεία, μας κερνάει καφεδάκι. Από την ταράτσα της αυλής του αγναντεύουμε την απεραντοσύνη του Αιγαίου.

- Τον βλέπετε εκείνο το μοναχικό βράχο με τις τρεις μύτες πάνω απ' την ακτή; Εκεί από πίσω είναι χτισμένο το ξωκκλήσι, πάνω απ' το γκρεμό. Και στον αντικρινό λόφο ασπρίζει άλλο ένα. Είναι του Αη-Δημήτρη, το μοναδικό σ' αυτό τον άγιο από τα 90 εκκλησάκια του νησιού.

Η πορεία του μονοπατιού διαγράφεται χαμηλά σαν λεπτή γραμμή, άλλοτε ευδιάκριτη και άλ-

Το τελευταίο ανηφορικό τμήμα του μονοπατιού πριν από τον κοκκινωπό βράχο, κάτω από τον οποίο φωλιάζει αθέατος ο Άγιος Αντώνιος.

λοτε χαμένη κάτω από χόρτα και αγκάθια. Πρώτα περνάμε από μια ωραία ρεματιά με αμπελάκια, ελαιόδεντρα και στέρνα με νερό. Αργότερα το μονοπάτι μας οδηγεί σε μια “κατοικιά” με πολλά σπιτάκια και βοηθητικές εγκαταστάσεις, δύο μεγάλους φούρνους και αλωνάκι. Είναι μια μικροκοινωνία με απόλυτη σχεδόν αυτοτέλεια και αυτόρθεια δυόμιση ώρες με τα πόδια από τη Χώρα. Κάποτε στις αναβαθμίδες, που διακρίνονται ακόμη, έβγαιναν τα γεννήματα και το κρασί της οικογένειας. Σήμερα απομένει ερημιά και εγκατάλειψη. Ο τόπος μοσχοβολάει θυμάρι και φασκόμηλο.

Κατηφορίζουμε συνεχώς, έχουμε τώρα απέναντί μας το χαρακτηριστικό βράχο, το σημάδι μας. Το μονοπάτι συνεχίζει κατοράχαλο και δυσδιάκριτο, ανάμεσα σε πέτρες και αγκαθωτούς θάμνους κάθε είδους. Φαίνεται, πως πολύ λίγοι πια φτάνουν στον Άγιο Αντώνιο. Μικρή ρεματιά με νερό, καλαμιώνας και

πικροδάφνες, ανηφορίζουμε το τελευταίο κομμάτι. Περνάει το μονοπάτι πλάι από το βράχο, ο πελαγίσιος ορίζοντας μας θαμπώνει με τη γυαλάδα του. Μπροστά μας ένα μονόχωρο πέτρινο σπιτάκι και από κάτω του ακριβώς οι σταυροί και η δίροικτη θολωτή σκεπή του Αγ. Αντωνίου, μια λευκή κυματιστή πινελιά σε φόντο γαλανό. Γκρεμός τραχύς και αδιάβατος, πέφτει κάθετα από ύψος 40 μέτρων στην αφιλόξενη ακτή. Γκρεμοί και ολόγυρα, στις πλαγιές και στ’ ακρωτήρια.

Τοπίο σκληρό, εχθρικό. Μόνο σ’ ένα σημείο ημέρεψε η φύση και στάθηκε στον τόπο φιλική. Εκεί που είναι γαντζωμένο το ξωκκλήσι, ένα επίπεδο μπαλκονάκι τόσο δα, φτάνει ένα φτάνει τα 100 τετραγωνικά. Με πιάνει δέος, απορία και θαυμασμός για τους παλιούς εκείνους Αναφιώτες, που εφτά αιώνες πριν, βρήκαν τη δύναμη, τη θέληση, την έμπνευση, την πίστη, να ορθώσουν εδώ το ολόλευκο ξωκκλήσι, παντοτινό σύμβολο ευλάβειας και γαλήνης σ’ αυτόν τον αγριότοπο.

Ηρεμούμε. Μετά την πορεία των 50 λεπτών η θέα των γκρεμών και του πελάγους μας ανταμείβει. Με το κλειδί που μας παραχώρησε η Αστυνομία μετά από παρέμβαση του Προέδρου - στο παρελθόν σημειώθηκε σύλληψη παλιών εικόνων - ειςχωρούμε στο εσωτερικό. *“Ο ναός ⁽⁸⁾ που είναι μετόχι της μονής της Χοξο-βιώτισσας Αμοργού, αποτελείται από δύο κα-μαροσκέπαστους χώρους με ημικυκλικές αψίδες που επικοινωνούν με μεγάλο τοξωτό άνοιγμα και εντοιχισμένα μερικά αρχαία αρ-χιτεκτονικά μέλη. Στο βόρειο κλίτος, που άλλοτε ήταν κατάγραφο, διατηρούνται ακόμη με ζωηρά χρώματα η παράσταση της Υπαπαν-τής, πάνω από αυτήν το κάτω τμήμα της Γέννησης και αριστερά τους τμήμα από την παράσταση της Ανάληψης. Οι τοιχογραφίες αυτές, έργο ασυνήθιστα καλής ποιότητας για τις σύγχρονες Κυκλάδες, είναι το μοναδικό σωζόμενο δείγμα μνημειακής ζωγραφικής στο νησί και έχουν χρονολογηθεί στις αρχές του 14ου αιώνα.”*

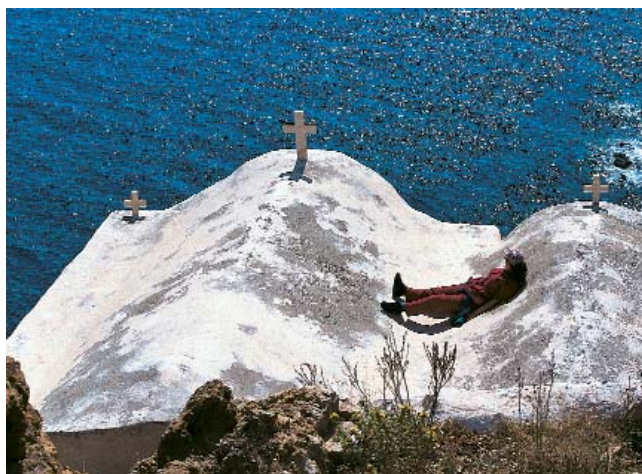
Μέσα στη ζέση του μεσημεριού η ανάβαση της μιας ώρας είναι αρκετά οδυνηρή. Ποιος το σκέφτεται όμως! Τώρα ξέρουμε με τα δικά μας μάτια - και όχι μόνον από διηγήσεις - ότι πίσω από τον ερυθρωπό βράχο με τις τρεις μύτες, κουρνιασμένο κόντρα στους γραίγους της Ανάφης, βρίσκεται το ξωκκλήσι του Αγίου

▲ Οι μνημιακές τοιχογραφίες του Αγ. Αντωνίου, έργα των αρχών του 14ου αιώνα.

▶ Λίγη ξεκούραση στη θολωτή σκεπή, πάνω από τα κύματα του Αιγαίου.

▶ Τοπίο απόκρημνο, στο βάθος διακρίνεται ακνά ο ΒΑ όγκος του ακρωτηρίου του Κάλαμου

Αντωνίου. Κι αυτό μας φτάνει...

- Χαίρομαι πολύ που φτάσαμε σ' ένα από τα πιο δυσπρόσιτα εκκλησιάκια του νησιού, λέω το απομεσήμερο στο Δημήτρη.

- Υπάρχει όμως και ο Αη-Γιάννης ο Θεολόγος, που οι πληροφορίες μου λένε, ότι είναι ακόμη πιο απόμακρος, μου απαντάει. Δυστυχώς, δεν έχω πάει ποτέ.

Σ' ένα λεπτό το αποφασίζουμε. Λίγο μετά τις τρεις, με ήλιο ανελέητο, ξεκινάμε οι δυο μας ν' ανακαλύψουμε τον Θεολόγο στην περιοχή του Δράπανου.

Ξαναπαίρνουμε λοιπόν και πάλι ένα τμήμα της πρωινής διαδρομής: Χώρα → 0,4 χλμ. αριστερά → 07 δεξιά (πάνω από το λατομείο) → 3,8 απότομα αριστερά (εκκλησιάκι της Παναγίας των Αξινών) → 4,2 αριστερά (δεξιά ο δρόμος προς τη Βρύση). Στα 4,8 χλμ. εκκλησιάκι δεξιά του δρόμου. Κινούμαστε ήδη στις

ΒΑ υπώρειες της Βίγλας, χαμηλά στα Α απλώνεται η περιοχή της Βρύσης με τις παραλίες της. Στα 5,2 χλμ νέο εκκλησιάκι κάτω από το δρόμο και αριστερά στις αναβαθμίδες αμπελάκι. Στα 6,4 ακριβώς στρίβουμε αριστερά (δυτικά) και σταματάμε. Βρισκόμαστε μπροστά στο όμορφο εκκλησιάκι της "**Παναγίας των Βουβών**".

"Πίσω από το εκκλησιάκι θα συναντήσετε το μονοπάτι, που θα σας πάει στην κατοικιά του μπάρμπα-Νικολή, μας έχουν πει. Αυτός θα σας καθοδηγήσει".

Το βρίσκουμε αμέσως και 5' πριν από τις 4 ξεκινάμε με Β κατεύθυνση. Ακριβώς απέναντί μας στα Ν ορθώνεται η κορυφή της Βίγλας. Το μονοπάτι είναι καλοσχηματισμένο και βατό σ' ένα πεντάλεπτο στρίβει Δ-ΝΔ, η αντικρινή πλαγιά είναι καταπράσινη με αμπελάκια, η ρεματιά γεμάτη με συκιές. Σ' ένα δεκάλεπτο

Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, απόμακρος και δυσπρόσιτος. Ένα εξωκκλήσι με απέραντη γοητεία και θαυμάσιο νερό.

συναντάμε πλάι στο δρόμο μια κατοικιά με άφθονα φραγκόσυκα ολόγυρά της και κορυφαία θέα στις ακτές.

Ακούγονται δυνατά και επίμονα γαυγίσματα. Σε τρία λεπτά αντικρύζουμε τον αίτιο. Είναι ένας σκύλος καφετίς και άσχημος, που τον αντιπαθούμε στη στιγμή. Δίπλα του στο χώμα κάθεται το αφεντικό του, προφανώς ο **μπάρμπα-Νικολής**.

- Τι ζητάτε εδώ πάνω;

- Τον Αη-Γιάννη το Θεολόγο. Μας είπαν απ' τη Χώρα, ότι εσύ θα μας πεις πώς πάνε ως εκεί, απαντάει ο Δημήτρης.

Ο μπάρμπα-Νικολής μας κοιτάει με μάτι δύσπιστο. Κάτι λέει αλλά είναι αδύνατον ν' ακούσουμε. Ο σκύλος διάπλα δεν σταματάει ούτε στιγμή να μας ξεκουφαίνει.

- Σας ρώτησα από πού είσαστε, επαναλαμβάνει δυνατώτερα.

- Πώς ν' ακούσουμε μπάρμπα - Νίκο; Πες στο σκύλο να σωπάσει.

Κάνει μια αόριστη κίνηση στον αέρα με τη μαγκούρα του, μα ο σκύλος την αγνοεί επιδεικτικά. Για ένα πεντάλεπτο προσπαθούμε ανάμεσα στα δυνατά γαυγίσματα να συνεννοη-

θούμε. Τελικά λέει ο μπάρμπα-Νίκος:

- Μονοπάτι; Δεν υπάρχει από δω κανένα μονοπάτι. Υπήρχε ένα από την άλλη μεριά της Παναγίας αλλά έκλεισε.

- Και τώρα, τι κάνουμε;

- Ή θα γυρίσετε πίσω ή θα τραβήξετε ευθεία, απέναντι στη ράχη.

Κοιτάμε εκεί που μας δείχνει με το χέρι του, κάπου ψηλά και μακριά προς τα ΒΔ. Η προοπτική μοιάζει απαίσια. Ύστερα παρατηρούμε το έδαφος μπροστά μας. Ακόμη χειρότερο. Κάθε τετραγωνικό εκατοστό είναι καλυμμένο από αγκάθια. Σ' αυτή τη ράχη έχουν δώσει το ραντεβού τους όλοι οι αγκαθωτοί θάμνοι της Ανάφης. Και δυστυχώς σ' αυτή τη συνάντηση συμμετέχουμε κι εμείς.

Χαιρετάμε το μπάρμπα-Νίκο, αποφεύγουμε να χαιρετίσουμε το σκύλο, βάζουμε τα κεφάλια κάτω και ξεκινάμε. Είναι μια αληθινή δοκιμασία. Μέσα σ' ένα δίλεπτο έχω αναθεωρήσει όλες τις απόψεις μου περί δύσβατων, κακοτραχάλων ή εχθρικών διαδρομών.

- Θα φύγω λοξά, λέει ο Δημήτρης, για να δω κατά πού πέφτει ο Αη-Γιάννης.

Συνεχίζω κάθετα τον ανήφορο προσδοκώντας

μετά να κατηφορίσω την κορυφογραμμή. Τυχαία γυρίζω το κεφάλι μου δεξιά. Κάτω χαμηλά, πολύ μακριά, αντικρύζω το βορειότερο άκρο της Ανάφης, το ακρωτήριο "Βόρειο". Και δίπλα του τον όρμο Συμμιακό, με μια βραχονησίδα παράξενη, τριγωνική, σαν προέκταση του κάβου. - Πώς δεν το πρόσεξα νωρίτερα αυτό το αριστούργημα; λέω στον εαυτό μου.

Πατάω κάπου σταθερά, προσαρμόζω στη μηχανή τον τηλεφακό και φωτογραφίζω την πιο γλυκειά εικόνα απ' όλο αυτό τον αγριότοπο.

Στο μεταξύ ο Δημήτρης έχει φτάσει στην κορυφή της αντικρινής ράχης. Μου δείχνει με το χέρι και μου φωνάζει δυνατά: "Ο Αη-Γιάννης βρίσκεται εδώ από κάτω!"

Με ακμαίοτερο ηθικό συνεχίζω τη μάχη με τη δική μου κορυφή.

Στις 17:05' ακριβώς, 1 ώρα και 10' από την αναχώρησή μας, βρίσκομαι μπροστά στον Αη-Γιάννη τον Θεολόγο.

Το εκκλησάκι είναι πανέμορφο, σε σχήμα σταυροειδές χωρίς τρούλο και με σημαντικά μεγαλύτερες διαστάσεις από τα περισσότερα που έχω δει ως τώρα. Η ευρυχωρία αυτή - εξαιτίας του σχήματος - είναι εμφανής και στο εσωτερικό, όπου εισερχόμαστε κατεβαίνοντας

δύο ψηλά πέτρινα σκαλοπάτια. Υπολογίζω τις εσωτερικές διαστάσεις σε 6X7 μέτρα περίπου. Η κατασκευή είναι στιβαρή με χοντρούς πέτρινους τοίχους και απουσιάζουν εντελώς τα παράθυρα, εκτός από ένα μικρό άνοιγμα στην κόγχη του ιερού, σε κάποιο σημείο του οποίου είναι ενσωματωμένο τμήμα αρχαίου σκαλιστού μαρμάρου.

Το τέμπλο είναι ξύλινο και λιτό και φέρει δύο χειροποίητες εικόνες μεγάλων διαστάσεων: αριστερά την Παναγία τη Βρεφοκρατούσα με χρονολογία 1912 στην πίσω πλευρά της και δεξιά τον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο.

Οι τοίχοι είναι ασβεστοχρισμένοι. Μόνον δύο ίχνη τοιχογραφιών σώζονται, αριστερά και δεξιά στο θόλο του ιερού, είναι όμως πολύ φθαρμένες από το χρόνο.

Είμαστε και οι δύο εξαιρετικά ενθουσιασμένοι ταυτόχρονα όμως και πολύ διψασμένοι αφού, στη βιασύνη μας να ξεκινήσουμε, παραλείψαμε το σημαντικότερο εφόδιο, το νερό. Υπάρχει βέβαια μια στέρνα δίπλα στην πόρτα του ναΐσκου και στο εσωτερικό του ένας κουβάς με αρκετά μέτρα σχοινί. Με συγκρατημένη αισιοδοξία ανοίγουμε το σιδερένιο καπάκι, ρίχνουμε μια ματιά και, 5-6 μέτρα πιο κάτω, βλέπουμε

Όρμος Συμμιακός, στο βορειότερο άκρο της Ανάφης, δίπλα στο ακρωτήριο "Βόρειο"

τον πυθμένα καλυμμένο με νερό. Είναι όμως πόσιμο; Σε μισό λεπτό ο κουβάς είναι μπροστά μας. Το νερό φαίνεται διαυγές. Δοκιμάζουμε λίγο και αμέσως μετά πίνουμε αγόρταγα. Είναι δροσερό και εύγευστο, ο άγιος μας ανταμείβει για την προσπάθειά μας.

Ευγνώμονες για τη στέρνα που έχτισαν κάποτε οι παλιοί Αναφιώτες, ξεκουραζόμαστε για αρκετή ώρα στο διπλανό λοφίσκο.

Από το υψόμετρο των 400 μέτρων αγναντεύουμε στα Δ το μακρύ περίγραμμα της Σαντορίνης. Χαμηλότερα στα ΝΔ εκτείνεται η περιοχή "Λάκκους", που μαζί με τη "Βαγιά" είναι τα πεδινότερα εδάφη της Ανάφης. Ο τόπος από ψηλά είναι θεαμακός, κατάσπαρτος με πολλές κατοικίες, αναβαθμίδες, τμήματα εδάφους απόλυτα επίπεδα που μοιάζουν με μικρά γήπεδα και, όπως πάντα, συγκεντρώσεις ελαιόδεντρων. Στη θέα αυτών των μικρών ελαιώνων, που είναι άμπολλοι σ' όλο το νησί, τείνω πια να πεισθώ, ότι ο αριθμός των 12-15.000 ελαιόδεντρων που έχω ακούσει από πολλούς ότι υπάρχουν στην Ανάφη, δεν είναι υπερβολικός. Ξεδιψάμε για τελευταία φορά με το δροσερό νερό και παίρνουμε το δρόμο της επιστροφής. Ακολουθούμε μια πετρώδη γιδόστρατα στην κορυφογραμμή με κατεύθυνση ΝΑ, απόλυτα προσανατολισμένοι προς την κορυφή της Βίγλας. Ρίχνουμε μια τελευταία ματιά στον Αη-Γιάννη και ύστερα στην εχθρική πλαγιά, που τόσο μας ταλαιπώρησε. Σ' ένα τέταρτο φτάνουμε σε ύψωμα με κολονάκι της Γ.Υ.Σ., σε υψόμετρο 460μ. Τραβερσάρουμε μια δύσβατη πλαγιά με έντονη κλίση και ασπαθή πετρώματα και τελικά σ' ένα 40λεπτο, βρισκόμαστε στον ανχένα κάτω από τις ΒΔ πλαγιές της Βίγλας, 300μ. από το εκκλησάκι της Παναγίας απ' όπου ξεκινήσαμε. Ένας κτηνοτρόφος με αυτοκίνητο, γνωστός του Δημήτρη, μας ρωτάει έκπληκτος από πού ερχόμαστε.

- Από τον Αη-Γιάννη τον Θεολόγο. Δεν ξέραμε το μονοπάτι και ταλαιπωρηθήκαμε.

- Μα μήπως υπάρχει πια μονοπάτι; Εξαφανίστηκε από χρόνια. Ακόμα κι εγώ που το ξέρω, πολύ συχνά το χάνω.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τελικά αποδείχθηκαν πολύ λίγες οι 6 μέρες στην Ανάφη. Το νησί δεν είναι μικρό. Η

έκτασή του πλησιάζει τα 40 τετ. χλμ, το μέγιστο μήκος από Α προς Δ είναι 12, ενώ το μέγιστο πλάτος από Β προς Ν είναι 7 χλμ περίπου.

Ο τόπος είναι ιδανικός για όσους επιθυμούν γαλήνιες και ποιοτικές διακοπές. Οι Αναφιώτες είναι ιδιαίτερα φιλόξενοι και ανθρωπικοί, οι παραλίες εκπληκτικές, το συνολικό τοπίο ποικιλόμορφο και θεαματικό, με αποκορύφωμα τον Κάλαμο. Το αυτοκίνητο είναι εξαιρετικά χρήσιμο, το νησί όμως είναι ιδιαίτερα ελκυστικό και για φυσιολάτρεις και πεζοπόρους. Δυστυχώς, ενώ το οδικό δίκτυο είναι καλό, τα περισσότερα μονοπάτια δεν είναι σηματοδοτημένα ούτε καλά διανοιγμένα. Οι γαστρονομικές επιλογές είναι πολλές, και ποιοτικότερες. Περιλαμβάνουν παραδοσιακή Ελληνική κουζίνα με Αναφιώτικες ιδιαιτερότητες, θαυμάσιο ντόπιο καταικάκι και γίδα μαγειρεμένα με διάφορους τρόπους και βέβαια φρεσκοτάτο ψάρι από τις θάλασσες της Ανάφης. Εκτός από τις ήδη αναφερθείσες ταβερνούλες της **κυρά-Πόπης**, της **Μαργαρίτας** και της **Αλεξάνδρας** - που το τελευταίο μεσημέρι μας πρόσφερε μια εξαιρετική αυτακομακαρονάδα - υπάρχουν αρκετές ακόμα γευστικές προτάσεις πολύ αξιόλογες.

Είναι λοιπόν τα εστιατόρια "**ΚΛΕΙΣΙΔΙ**" της **Καραμαλέγκου Ευθυμίας**, "**ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ**" της **Αλεξοπούλου Ζαμπέτας**, το ταβερνάκι "**ΑΣΤΡΑΧΑΝ**", στο δρόμο προς την πλατεία, με θέα εκπληκτική και με τις οπεσιαλιτέ της **κυρά-Αγαπίας Κολυδά**. Η ταβέρνα το "**ΣΤΕΚΙ**" του **Χάλαρη Παναγιώτη**, με ευρύτατο ορίζοντα. Τέλος, μερικές δεκάδες μέτρα πιο κάτω, βρίσκεται σε κορυφαίο σημείο θέας η ταβέρνα "**ΑΡΜΕΝΑΚΙ**" του **Μάρκου Γαβαλά**, με ποικίλες γεύσεις και φιλικότατη εξυπηρέτηση. Λειτουργούν ακόμα τα Μπαρ: "**ΜΥΛΟΣ**" και "**ΜΑΝΤΡΕΣ**", οι Καφετέριες-Μπαρ: "**ΑΡΙΩ**", "**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ**", "**ΚΑΜΑΡΑ ΚΑΦΕ**", "**ΓΛΑΡΟΣ**", "**ΝΑΥΤΙΛΟΣ**" και τα Ψητοπωλεία-Σνακμπαρ: "**ΑΝΑΦΙΩΤΙΚΗ ΓΕΥΣΗ**" και "**ΔΙΟΤΡΙΒΙ**".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πιστοί στην υπόσχεσή μας περνάμε το τελευταίο απόγευμα από τον μπάρισμα-Μαθιό και την κυρά-Καλλιόπη για να πάρουμε μέλι και δύο κεφάλια απ' αυτό το περιφημο σκληρό τυρί, που τόσο εκτιμήσαμε. Ήδη όμως

ο **Αντώνης Κολυδάς**, ο γραμματέας, μας έχει χαρίσει ένα τενεκεδάκι μέλι δικής του παραγωγής και το συνολικό βάρος στις αποσκευές μας αυξάνει επικίνδυνα.

Καθώς πέφτει το δειλινό και η ζέση ημερεύει, ο Πρόεδρος καίει το φουρνί του με αχινοπόδια και ξερόκλαδα ελιάς. Λίγη ώρα αργότερα, όταν καταλαγιάζει η φλόγα, δύο ταψιά καταλαμβάνουν τη θέση τους στο φούρνο. Το βράδυ όλη η οικογένεια του Προέδρου μας ανοίγει το σπιτικό της για το τελευταίο - απόλυτα παραδοσιακό - γεύμα στην Ανάφη, με τον ξυλόφουρνο να αποδεικνύει την υπεροχή του έναντι οποιουδήποτε άλλου τρόπου ψησίματος.

Το επόμενο πρωί ξυπνάμε απ' τα χαράματα. Σύμφωνα με το δρομολόγιο, η ROMILDA έρχεται στις 6. Τελικά καταπλέει στις 7. Τελευταίος καφές στις κυρά-Πόπης, κόσμος πάει κι έρχεται, αναχωρήσεις των "παλιών", αφίξεις των νέων. Προβάλλει ο Christian ο Γερμανός, με το πόντισο και το αιώνιο καλάμι του. Κουλουριάζει το λεπτό κορμί του πάνω σε μια πέτρα του λιμενοβραχίονα και κοιτάει τον κόσμο που μπαινοβγαίνει στο καράβι. Γι' αυτόν το καλοκαίρι στην Ανάφη δεν έχει τελειώσει ακόμη. Χαιρετιόμαστε.

- Ίσως κάποτε σε ξαναδώ, του λέω.

Περιορίζεται να χαμογελάσει.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε: Τον Πρόεδρο της Κοινότητας Ανάφης **Ιάκωβο Ρούσο** και την οικογένειά του για τη θερμή φιλοξενία και το ενδιαφέρον κατά τη διάρκεια της παραμονής μας στο νησί. Τον Γραμματέα της Κοινότητας **Αντώνη Κολυδά** για τις πληροφορίες και τις πολλαπλές του βοήθειες. Τους Καθηγητές του Λυκείου Ανάφης για τις βοήθειές τους και ιδιαίτερα τον μαθηματικό **Δημήτρη Κατσάρα** για την ενεργό του συμμετοχή στο έργο μας. Τέλος ευχαριστούμε θερμά την **Μαργαρίτα Καλογεροπούλου**, τον **Νεόφυτο** και την **Αλεξάνδρα Ρινάκη** και τον **Μάρκο Γαβαλά**, για τις χρήσιμες πληροφορίες τους, την άριστη εξυπηρέτηση και τις αξέχαστες γευστικές στιγμές.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- (1) Α. Μητσάνη, "Από τους Βυζαντινούς στην όψιμη τουρκοκρατία", "ΑΝΑΦΗ", εφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ένθετο ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, 21/07/2002.
- (2) Χρ. Τελεβάντου, "Το νησί του Αιγλήτη Απόλλωνα", ό.π.
- (3) Χ. Τελεβάντου, ό.π.
- (4) Α. Μητσάνη, ό.π.

ΦΩΤ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(5) Μ. Κεννα, “Όψεις του νησιού στα μεταπολεμικά χρόνια”, ό.π.

(6) Α. Μητσάνη, ό.π.

(7) Ν. Γ. Μελιδώνη, “Η ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΝΑΦΗΣ”, ΑΘΗΝΑ 1963

(8) Α. Μητσάνη, ό.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

♦ Μ. Κούρτη, Οι “κατοικίες” της Ανάφης, Υπουργείο Αιγαίου 2004.

♦ Εφ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ένθετο ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, “ΑΝΑΦΗ”, 21,7,2002.

♦ J. P. de Tournefort, “ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΝΗΣΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ” (1700-1702), ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2003.

♦ Μ. Γλέζου, “ΑΝΑΦΗ. Ένα όνομα, ένας μύθος, ένα γεωλογικό φαινόμενο”.

- Ν. Γ. Μελιδώνη, “Η ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΑΝΑΦΗΣ”, Αθήνα 1963.

♦ Πρόγραμμα Περιζήτησης Εκπαίδευσης Γυμνασίου - Ενιαίου Λυκείου Ανάφης, “ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΗΣ ΣΕ ΠΛΗΡΗ ΑΡΜΟΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ”.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Κωδικός κλήσης Ανάφης **22860**

Κοινότητα Ανάφης: 61266

Αστυνομία: 61216

Λιμεναρχείο Πειραιώς: 210/ 4147800

Αγροτικό Ιατρείο: 61215

Λιμεναρχείο Θήρας: 22860/22239

Αεροδρόμιο Θήρας: 22860/31538

ΔΙΑΜΟΝΗ

♦ ΔΑΜΙΓΟΥ ANNA	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61273
♦ ΔΕΜΗ ΦΛΩΡΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61308
♦ ΚΟΛΥΔΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61292
♦ ΚΟΛΥΔΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΟΡΜΟΣ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	Τηλ. 61319, 210/9611532
♦ ΚΟΛΥΔΑ ΑΓΑΠΙΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61249
♦ ΜΑΡΓ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ	ΚΛΕΙΣΙΔΙ	Τηλ. 61237
♦ ΛΟΥΔΑΡΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61243
♦ ΒΙΛΛΑ ΑΠΟΛΛΩΝ	ΚΛΕΙΣΙΔΙ	Τηλ. 61348-210/9936150
♦ ΜΠΑΚΟΛΑ ΦΛΩΡΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61356-61204-210/9739616
♦ ΝΙΚΟΛΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61279
♦ ΝΙΚΟΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61342
♦ ΝΙΚΟΛΗ ΙΩΑΝΝΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61270-61391
♦ ΝΙΚΟΛΗΣ ΤΖΩΡΤΖΗΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61283- 210/9762062
♦ ΠΕΛΕΚΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61291
♦ ΡΟΥΣΣΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61240
♦ ΡΟΥΣΣΟΥ ΚΑΛ. του Τζώρτζη	ΟΡΜΟΣ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	Τηλ. 61218
♦ ΡΟΥΣΣΟΥ ΜΑΡΙΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61238
♦ ΡΟΥΣΣΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61238-6945 814598
♦ ΣΙΓΑΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΚΛΕΙΣΙΔΙ	Τηλ. 61235-61263-210/9934653
♦ ΣΙΓΑΛΑ ΜΑΡΟΥΛΙΑ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61307
♦ ΧΑΛΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61343
♦ ΧΑΛΑΡΗ ΚΑΛ. του Παναγιώτη	ΧΩΡΑ	Τηλ. 61280
♦ ΧΑΛΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΧΩΡΑ	Τηλ 61271
♦ ΧΑΛΑΡΗ ΚΑΛ. του Νικολάου	ΧΩΡΑ	Τηλ 61275